ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.43474>

Gökşen, C. ve Doruk, E. (2020). Karacaoğlan'ın şiirlerinde gelin. *Çukurova Araştırmaları*, 6(1), 151-176.

CİLT 6, SAYI 1, YAZ 2020, s. 151-176

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE GELİN^{1 2}

Cengiz GÖKŞEN³

ELİF DORUK⁴

Öz

Gelin, ailenin ve toplumun temeli olması hasebiyle toplumumuzda çok özel bir yere sahiptir. Bunun için herkes her kızı gelin almadığı gibi, her kız da her aileye gelin gitmez. Geline ve gelin gidilecek yerde bazı özellikler aranır. Bunun yanında toplumumuzda gelin güzelliğinin, sadeliğinin, masumiyetinin, temizliğinin, geleceğinin sembolüdür. Türk toplumunun geçmişteki geleneksel yaşam biçimine ait özellikleri şiirlerinde en iyi dile getiren ve bu yüzden tabiat ve aşk-sevgi şairi olarak anılan ve bu bağlamda, Âşık Tarzı Türk Şiiri'nin en büyük temsilcilerinden olan Karacaoğlan'ın birçok şiirinde gelin figürü dikkat çekmektedir. Karacaoğlan, birçok şiirinde baştan sona gelin temasını işlerken bazı şiirlerinde ise bir dördlükte mihenk taşı gibi gelinin bir özelliğini öne çıkarmıştır. Ancak Karacaoğlan'ın şiirlerinde görülen gelinler, düğündeki gelinler değil, bir ya da birkaç yıllık evli genç kadınlardır. Bu yüzden Karacaoğlan şiirlerinde gelinin bir taraftan güzellik, tazelik, gençlik vb. yönleri öne çıkarılırken bir yandan cinsellik yönü öne çıkarılmıştır. Karacaoğlan bazı şiirlerinde gelini güzelliğinin, alımlılığının timsali olarak işlerken bazı şiirlerinde ise sadece erotik yönleriyle işlemiştir. İkinci türdeki şiirlerde Karacaoğlan hazzı, hedonist bir tip olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada, Karacaoğlan'ın gelini nasıl gördüğü, geline nasıl baktığı ve bu çerçevede şiirlerinde gelini nasıl işlediği tespit edilmiştir. Çalışmada nitel bir yöntem uygulanmış olup Müjgan Cumbur tarafından hazırlanmış olan Karacaoğlan kitabındaki şiirler esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karacaoğlan, gelin, âşık tarzı Türk şiiri

THE BRIDE IN KARACAOĞLAN'S POEMS

¹ Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri"nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

² Bu makale 7-9 Kasım 2019 tarihleri arasında Gümüşhane'de düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan "Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Gelin" başlıklı bildirinin yeniden düzenlenmiş hâlidir.

³ Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, cengizgoksen@osmaniye.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7838-7220>

⁴ Yüksek Lisans Öğrencisi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, cylanelf.01mm@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7838-7220>

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 09.05.2020

Accepted/Kabul: 11.05.2020

Abstract

The bride has an exceptional place in our society because it is the foundation of family and society. For this reason, not everyone gets every girl as a bride, and not every girl becomes the bride of people who want them to be their bride. People demand some characteristics both from a bride and the place where the bride will live after the marriage. In the bride and the bride is the place to go are looking for some features in the destination. Besides, the bride is the symbol of beauty, simplicity, innocence, cleanliness in our society. The best expressing the beauties of the traditional life style of Turkish society in his poetry, and therefore referred to as the poet of nature and love-love and in this context, the bride figure in many poems of Karacaoğlu, one of the most outstanding representatives of the Minstrel Style Turkish Poetry, draws attention. Karacaoğlu, in many of his poems, focuses on the theme of the bride, while in some of his poems, he highlights the characteristic of the bride as a cornerstone. In some of his poems, Karacaoğlu depicts the bride as the symbol of beauty and charity, while in some of his poems, he worked only with its erotic aspects. In the second kind of poetry, Karacaoğlu is viewed as a hedonist figure. In this paper, the bride figure handled by Karacaoğlu's poems was examined, and the purpose of the bride figure was determined. In the study, a qualitative method was applied, and the poems in Karacaoğlu's book prepared by Müjgan Cumbur were taken as the basis.

Keywords: Karacaoğlu, bride, minstrel style Türk poetry

GİRİŞ

İnsanoğlunun hayatında, doğum, evlenme ve ölüm şeklinde üç temel geçiş dönemi vardır. Her canlı gibi, dünyaya gelen insan da doğum ve ölüm süreçlerini yaşar. Evlenme ise canlılar içinde sadece insanoğlunun hayatında görülen bir uygulamadır. Bu uygulama, insanoğlunun kendi tercihlerine bağlı olarak gerçekleşen bir süreçtir. Belli bir yaşa gelen kız ve oğlanlar kendi veya çevrelerinin iradesine göre seçtikleri karşı cinsten biriyle evlenme eylemini gerçekleştirirler. Evlenme, kadın ve erkeğin fizyolojik bir kısım ihtiyaçlarını karşılamada hukuki ve toplumsal değerlere uygun bir zemin hazırlarken, toplumun devamlılığını sağlayan beşerî ve sosyal bir sigorta olan aile kurumunu da ortaya çıkarır. Aydın'ın Özgüven'den (2000/2001) aktardığına göre, evlilik iki kişinin devlet vasıtasıyla yapılan bir sözleşme ile başlayan, devletin üzerinde kontrol hakkı olduğu, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla bir araya gelmesiyle oluşan ilişki sistemi, aile ise aynı çatı altında yaşayan, ekonomik ortaklıkları olan, evlilik veya kan bağı ile birbirlerine bağlı, çeşitli rollerle birbirlerini etkileyen üyelerden oluşan, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur. Gladding ise aileyi (2012), biyolojik ve psikolojik bağları olan, kendilerini aynı evin üyeleri olarak hisseden ve tarihsel, duygusal ve ekonomik birlikleri olan bireylerden oluşan birlik (Aydın, 2017: 11) olarak tanımlamıştır. Birey, aile ve toplum açısından önemine binaen olsa gerek ki bütün toplumlarda evlilik süreçlerinin sonu, adına "düğün" denilen eş, dost ve yakınların davet edildiği/katıldığı bir eğlenceyle, kutlamayla biter.

Düğün, bir eğlence olmakla birlikte, evlenme sürecinin sonunda gerçekleşen, içinde çeşitli ritüelleri barındıran hususi törendir. Bu tören, evlenen çiftin bir araya gelişinin topluma ilanı olduğu gibi, aynı zamanda, bu birlikteliğin gerçekleşmesinden dolayı duyulan mutluluğun kutlanmasıdır.

Düğün sırasında her toplumun kendine mahsus inanç, uygulama ve ritüelleri vardır. Bunların bazıları oğlan evinde, bazıları kız evinde, bazıları düğün sırasında, bazıları ise evlenen çiftin evinde gerçekleşir. Düğünün gerçekleşmesi için her ne kadar iki temel kahraman gelin ve güvey gerekse de en özel figür gelindir. Burada gelinin dışarıdan gelen, eve ve topluma katılan yeni bir üye olmasının yanında, Türk kültüründe kadının konumunun da etkisi muhakkaktır. Aileye yönelik kalıplaşmış ikilemelere baktığımızda, anne baba, karı koca, gelin güvey/damat, gelin kaynana, ana oğul, ana kız gibi her zaman kadının/annenin öncelendiğini görüyoruz. Bu durumun annenin/kadının toplumdaki konumundan kaynaklansa gerektir.

Gelin, bir yerde toplumun hem geçmişi hem bugünü hem de yarınıdır. Çünkü istisnalar dışında herkesi yetiştiren bir gelindir. Toplumun geleceği, bir yerde yetiştirilecek gelinlerin niteliğine bağlıdır. Bu bağlamda çalışmamızda Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelin temasına geçmeden önce, gelin kelimesinin etimolojisinden başlayarak, gelinin toplumumuzdaki yeri ve konumu üzerinde durulmuş, daha sonra Karacaoğlan'ın şiirlerinde işlediği gelin teması incelenmiştir. Çalışmada nitel bir yöntem uygulanmış, Müjgan Cumbur tarafında hazırlanmış olan Karacaoğlan kitabındaki şiirler esas alınmıştır.

Gelinin Toplumdaki Yeri ve Konumu

Gelin denilince günümüzde herkesin gözünde canlanan resim benzer olduğu gibi, sözlüklerdeki gelin tanımları da neredeyse aynıdır. Aşağıdaki kaynakların hemen hepsinde gelin, “Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın. 2. Aileye evlenme yoluyla girmiş kadın” (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 742; Meydan-Larousse, 1971: 72; Kaya, 2010: 200; Çağbayır, 2007: 1674; Eren, 1999: 152) olarak benzer şekilde tanımlanmıştır.

“Gelin” sözcüğünün kökeni konusunda genel kanaat Türkçe gel-/ kel- fiilinden türediği şeklinde olmakla birlikte (Gülensoy, 2007: 362; Korkmaz, 2009: 101; Eren 1999: 152), “kalın” kelimesinden türemiş olabileceği de iddia edilmektedir (Tekin, 2013: 189; Caferoğlu, 1968: 104).

Useey, kel- fiil kökünden türediğini kabul ettiği g/kelin kelimesinin birincil anlamının gelen, gelmiş demek olduğunu; her iki kelimenin bir yerden bir yere yer değiştirmek, yeni bir yerde olmak anlamlarını taşıyan fiil köklerinden türediğini, yani bir varlığın ya da kimsenin yer değiştirmesi, yeni bir yerde bulunması söz konusu olduğunu; bu bağlamda Türk halklarında bir kız evlendiği zaman gelenek gereği anne-babasının evinden ayrılarak kocasının anne-babasının evine geldiğini, bu durumdan dolayı yeni evlenmiş kadına kelin adı verildiğini belirtmektedir (Useev, 2012: 64).

Gelin, toplumumuzda güzelin, güzelliğin, zarafetin, nezaketin timsali ve sembolüdür. Bir varlığın, bir nesnenin güzelliğini kıyasladığımızda vurduğumuz ilk mihenk taşlarından biri gelindir. Bu manada “gelin” sözcüğünün dilimizdeki seçkin ve özel kelimelerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bu tür timsal niteliği güçlü, çok fazla da kelimemiz maalesef bulunmamaktadır. Gelinden başka güzel bir şeyi tasvir için kullandığımız bir diğer kelime ise kızdır. Yusuf, çiçek, cennet, ay ve güneş de benzer durumlarda kullandığımız kelimelerdendir.

Karacaoğlan'ın yaşadığı dönemi düşünerek, o günün değerleri içinde bir kızın baba evinden koca evine gelin gidişini görsel olarak göz önüne getirirsek, Karacaoğlan'ın şiirlerinde gelini bu denli işlemesinin sebebi daha iyi anlaşılır. Geçmişte, baba evinden çıkıp koca evine doğru yola çıkan gelin, uçan kuştan, esen yelden sakınılmanın zirvesine çıkardı. Anne babasının, yıllardır onu esen yelden uçan kuştan koruyup kollamasının, toplumun onu birçok yönden sınırlandırmasının karşılığını, süslenmiş bir atın üstünde, başındaki al duvakla yıldız gibi parlayarak, sultanlar gibi herkesin etrafında döndüğü bir ilgiyle görürdü. Beyaz gelinliğin henüz icat edilmediği o dönemde allar içinde ata bindirilmiş gelin, bayrak gibi toplumun hem en önünde hem de en yükseğinde giderdi. Toplum, taç gibi onu başının üstünde taşıyarak gideceği yere götürürdü. Herkes yaya yürürken o atlıydı. Sultanlar gibi herkesin yüzü ona dönüktü. Onca kalabalığın içinde ayrı bir haşmeti, ihtişamı vardı. Kalabalığın içinde Çobanyıldızı gibi parlayan, bütün gözlerin gördüğü oydu. O hemen bütün genç kızların hayalini kurduğu yerdeydi. Bu durum, gelinin sahibi ve timsali olduğu değerlerin, bayraklaştığının; gençliğin, geleceğin, umudun simgesi olduğunun ifadesiydi.

Gelin, baştan aşağı allar içindedir. Kırmızı, gençlik, dinçlik, hareket, gelecek, albeni, sağlık, mutluluk, saadet demektir. Yürüyen bir gelincik çiçeği gibidir. Bu benzerlikten olsa gerek ki atalarımız bu çiçeğe geçmişte bu güzel ve özel ismi vermişler. İkisi arasındaki benzerlik ve ilinti harikuladedir. Gelincik çiçeği, güzelliğini goncayken yüzünü kaplayan yeşil bir zar tabakasının altında sakladığı gibi, gelinde yüzünü, başından aşağı örtülen al yeşil şifonun altında saklardı. Bu

görsel şölen aynı zamanda gelinin toplumdaki konumunun da göstergesiydi. Aşağıdaki resimde görüldüğü üzere gelincik çiçeğinin gonca/tomurcuk, açılmış ve tohum halindeki şekilleriyle kadının kız, gelin ve annelik süreçleri arasında sosyal durumları arasında ciddi bir benzerlik vardır.

Aşağıdaki resimde görüldüğü üzere gelincik tomurcukken boynu bükük, açılınca başı dikleşiyor, tohumla durduğunda ise artık dimdik oluyor. Kızlarda baba evinde evlenecek çağa geldiklerinde sözlülük ve nişanlılık döneminde boynu bükük, evlendiklerinde başları dikleşir, anne veya kaynana olduklarında ise tam başlarına buyruk olur, sözleri geçerli hale gelir. Gelincikle gelin arasındaki benzerlik sadece bu kadar değildir. Fiziksel benzerlikleri yanında ruhsal açıdan da birçok benzerlikleri vardır. Bu benzerlikler için Pala, 2005:47-48; Soysal 2008; Göçmen, 2016; <http://yumurtaliekmek.com/gelincik-ciceginin-anlami-ve-gelincik-ciceginin-hikayesi/> yazılarına bakılabilir.

[https://www.pinterest.ph/pin/97882991879448971/?amp_client_id=CLIENT_ID\(\)&mweb_un_auth_id=&from_amp_pin_page=true](https://www.pinterest.ph/pin/97882991879448971/?amp_client_id=CLIENT_ID()&mweb_un_auth_id=&from_amp_pin_page=true) 07.05.2020

Gelin ve gelincik çiçeğini arasında toplumda kurulan ilintinin benzerini dini inançlarımızda ve mitolojide de görüyoruz. Hz. Peygamberin “Şüphesiz kadın, erkeğin şakayığıdır.” manasındaki hadisi şerifine göre kadın erkeğin gelinciği olarak kabul edilmektedir. (Pala, 2005:47-48). Eski Yunan / Roma mitolojisinde gelincik birçok tanrı ile ilişkilendirilir. Morpheus (uyku tanrısı Hypnos üç bin çocuğundan biri) uyutmak istediklerine gelincikten yaptığı taçlar verir. Morpheus için yapılan tapınaklar da genellikle gelinciklerle süslenir. Romalılar ise kara sevdaya düşenlere gelincikten yaptıkları içeceklerden verir ve bu içeceklerin aşk acısını dindireceğine inanırlardı (Soysal 2008).

Gelin hepimizin hayatının bir yerinde olan kişidir. Normal şartlarda bir insan ya gelin olur ya gelin alır. Aynı şekilde, hemen herkes gelinlik sürecini yaşamış birinden doğar. Adı ne olursa olsun bizim anladığımız manada gelinin olmadığı bir toplum her halde yoktur. Bu yüzden gelin, mutlaka her insanın hayatının bir yerinde vardır. Toplumsal hayattaki yerinden ve fonksiyonundan dolayı gelin, halk kültüründen çağdaş sanatlara kadar birçok faaliyete ya konu kaynağı olmuş ya da bir motif /figür olarak işlenmiştir. Halk edebiyatı ürünleri içinde atasözlerine, masallara, efsanelere, şiirlere, türkülere, manilere, ağıtlara; modern edebiyatta birçok romana, sinemada birçok filme gelin çeşitli şekillerde konu olmuştur. Bu türlerin her birindeki gelin figürü hususi bir çalışma

konusu olacak kadar yoğundur⁵. Bu bağlamda “gelin”in en çok ve hususi biçimde Karacaoğlan’ın şiirlerinde işlendiğini söyleyebiliriz.

Karacaoğlan’ın Şiirlerinde Gelin

Türk edebiyatının en büyük temsilcilerinden ve âşık tarzı Türk şiirinin en güçlü seslerinden olan Karacaoğlan’ın şiirlerini okuyan bir kişinin ilk dikkatini çekecek hususlardan biri, bu şiirlerin kahir ekseriyetinin “güzel, dilber, ala gözlü, gelin, kız” şeklinde beş güzellik sembolü üzerine bina edilmiş olduğudur. Bu durumdan dolayı, bu güzeller ve bunların tamamının karşılığı olan sevgili birçok çalışmaya konu olmuştur (Altun, 2007: 217-228; Arı, 2014: 277-314; 2016a: 47-61; 2016b: 115-145; Çetindağ Süme, 2014: 249-261; Önder, 2018: 545-551; Özdemir, 2017: 104-115). Karacaoğlan, şiirlerinde bu kelimeleri genellikle birini tavsif için değil, doğrudan muhatabı için kullanır. Bu bağlamda Karacaoğlan, birçok şiirinde baştan sona gördüğü veya karşılaştığı gelini anlatırken, bazı şiirlerinde bir veya birkaç dörtlükte gelinle ilgili bir hususiyeti dile getirmiştir. Bu şiirlerde gelinin güzelliği, sadeliği, tazeliği yanında, alımlılığını gösteren bir kısım hal ve hareketleri, müstehcen tutum ve davranışları da işlenmiştir.

Karacaoğlan üzerine çalışma yapanların vurguladığı ve onun şiirlerinde en göze çarpan hususiyetlerin başında şiirlerine konu ettiği sevgili/güzel-lerle ilgili müstehcen ifadeler gelmektedir. Bu konuda oldukça pervasız olan Karacaoğlan, “*Bir kötü gönlüm var güzelden geçmez / Ne güzele doymaz gözüm var benim*” (35-4) mısralarında olduğu gibi kendi vicdanında zaman zaman çatışma yaşadığının emarelerini gösterse de niyetini, isteklerini veya yaptıklarını alenen söylememektedir. Hayatın bir parçası olan cinselliği ve yaşadığı hazzı alenen fakat teşhirciliğe düşmeden samimiyetle dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Karacaoğlan’ı hazcı, hedonist olarak değerlendirmek mümkündür.

Arslan’a göre Karacaoğlan, halkın söyleyemediği, bastırmaya çalıştığı, korktuğu, utandığı, ayıp saydığı cinsel duygularını, müstehcenliğe, çirkinliğe, bayağılığa, kabalığa, basitliğe düşmeden dile getirmiş; kadını, yalnızca cinsel bir araç gibi görerek, aşağılayarak değil, yücelterek, güzelleştirerek, açık - saçık söyleyişle erotizmin gizemli çekiciliğiyle kucaklaştırmıştır (2017: 16). Müstehcen öğelerin ve hislerin şiirde kullanılması Türk halk şiirinde çok yaygın görülen bir durum değildir. Atılgan, Karacaoğlan’ın sevgi konusunda rüştünü ispat etmiş olmasından dolayı, müstehcen bir kısım söylemlerinin herkes tarafından hoş karşılandığını, hiçbir halk ozanının diyemeyeceği şeyleri söylemesinin ve içindeki fırtınaları hiç çekinmeden dile getirmiş olmasının yadigarlanmadığını belirtir (2018: 188-189). Karaer ise Karacaoğlan’ın gönlünde hemen hemen platonik aşka yer olmadığını, onun gördüğü here güzele karşı istek dolu, karşılaştığı her dilbere gönülden tutkun ve hepsiyle senli benli olduğunu (y.y: 44); sevmek sevişmek konusunda onu din ve ahlak kuralları ile gelenek ve göreneklerin bağlamadığını, şiirlerinde olması gerekeni değil, olanı, yaşadıklarını büyük bir açık kalplilikle yansıttığını belirtmiştir (yy: 46). Başgöz, şiirlerinde sevgilileri için kullandığı imgelere, benzetmelere dikkat çekerek, Karacaoğlan’ın âşık şiirinde kullanılan benzetmeleri ve imgeleri sevgililerini anlatmak için yeterli bulmadığını, yaşadığı duygu

⁵ Atasözleri: Gelin gitti yerine, kalan kızlar yerine. Gelin kürsü getirmiş, çıkmış kendi oturmuş. Gelinin dini yok, kaynananın imanı. Gelin eşikte oğlan beşikte. Gelin de bir kere ölüm de bir kere. Gelin övünür, kaynana dövünür. Gelin var gelir getirir, gelin var geder itirir. (Gönen, 2011: 449; Şinasi, 2003: 123; Milli Kütüphane Başkanlığı, 2001: 135), Roman: Kaçak Gelin (Brenda Joyce), Şahane Gelin (Fatih Murat Arsal), Piruze: Şam’da Bir Türk Gelin (Sinan Akyüz), Bozkır Gelini (Bekir Yıldız), Bozkırın Gelini (Ramazan Olgun), Çankaya’nın Duvaksız Gelini: Fikriye (Halil İbrahim Özcan), Kusursuz Gelin (Brenda Joyce), Emanet Gelin 1-2 (Şehnaz Gülşen), Rosalinda: Alman Gelin (Zuhal İzmirli-Yücel İzmirli), Ebedi Gelin (Cengiz Aytmatov), Sarı Gelin (İbrahim Karahan, Hasan Tuncer); Sarı Gelin (Elçin, hikâye) ; L. Ömer Akad’ın Göç üçlemesinden Gelin (1973), Halit Refiğ Sultan Gelin (1973), Yavuz Yalınkılıç Gelin Oy (1986); Ülkemizin birçok yerinde görülen Gelin Kayası efsaneleri (Bak. Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsanesi, Anadolu Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi; Ergun, Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi); Türkülerde, Cengiz Özkan’ın Gelin adlı albümü ve diğer gelin türkülleri, gelinlerle ilgili çeşitli ağıtlar...

selini anlatmak için Türkmen'in duru dilinden yeni imajlar ve yeni renklerle bezenmiş doğal ve içten bir şiir dili kurmuş olduğunu iddia eder (1999: 44-47).

Nefes'e göre, Karacaoğlan, cinselliğe toplumun duyarlılıklarını göz ardı etmeden, cinselliğe doğanın sunduğu güzelliklerle yaklaşmış, turuncu, şeftaliyi, ağacı, dalı birer özel simge olarak sunmuş, çapkınlık göz kırplılarıyla, ısmarlarla taçlandırmış (2014: 7), duygulanışlarını gerçekçi biçimde dile getirip düştür çok gerçeğe yaslanmış, çıkış noktası yaşanmışlık olmuştur (2014: 10). Onun için sevgili, düşlenen, bin bir hayal ile var edilen, ulaşılmazlığın umutsuzluğuyla adına türküler yakılan bir varlık değildir, doğa ve insan ilişkileri içindedir. Onu, yaşamdan ve bu ilişkilerden soyutlamadan verir. Uçarılık, onun duygu dünyasının şiirsel söyleyişine yansıyan en belirgin yanındır. Erotizm, şiirine sevmek ve sevişmek olgusuyla yansır. Kanlı-canlı sevgili, cinsellik motifleriyle daha da belirginleşir, şiirinde etkileyici bir biçimde yer eder (2014: 11). Ay'ın tespitlerine göre ise sevgiliye dair yarattığı imgeler bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak derin bir erotizm barındırır. Sevgilinin tomurcuk memeleri bahçede açan güllere benzetilir, şeyda bülbülleri andıran dudakları şehvetli öpüşlere davet eder, yârin ince beline kemer olmak tutkulu bedensel hazları çağırır. Meme, aşkın, tutkuların ve sevgilinin şefkat ve merhametine ulaştıran en önemli bağdır (2016: 6-7).

Uğurcan, Karacaoğlan şiirlerinde bulunan müstehcenliği Jung'un gölge ve anne arketipine göre açıklamaya çalışır. Uğurcan'a göre, Karacaoğlan'ın karşılaştığı her güzelle/kadınla birlikte olmak istemesinin altında Jung psikolojisindeki gölge ve anne arketipleri yatmaktadır. Gölge arketipine göre, Karacaoğlan'ın gördüğü veya karşılaştığı güzellere karşı olan şehvi hislerini açıkça ifade etmesinin altında Karacaoğlan'ın kendisinden ziyade ortak bilinçaltında olan gölge arketipi yatmaktadır. Anne arketipine göre ise tanıyıp tanımadığı, gördüğü her kadınla birlikte olmak isteğinin altında, kendi psikolojisindeki insanın her talebini karşılıksız olarak yerine getiren anne arketipi yatmaktadır. Jung psikolojisine göre bu durumdaki erkek, her gördüğü kadına "ilk görüşte ve ansızın" âşık olur ve aşırı bir iştiaqla onunla birlikte olmak ister. Arzu edilen kadın, görülen değil aslında yıllarca erkeğin içinde taşınmış olan kadındır. Erkek böyle bir durumda içindeki, kendi psişesindeki kadını dışarıdaki kadına yansıtmış olur. Karacaoğlan'ın gördüğü her kadınla, gelinle, kızla birlikte olmak istemesi, onun Jung psikolojisine göre Don Juanizm etkisi altında olduğunu göstermektedir (2016: 525-540).

Alay, Türk saz şiiri içinde anne, eş, sevgili bağlamında kadının kahir ekseriyetle övüldüğünü ve olumlu özellikleriyle dikkatlere sunulduğunu, övülmesine oranla çok daha az eleştirilmiş, yerilmiş olduğunu belirtmiştir (2015: 38).

Karacaoğlan'ın gerçekte böyle bir karaktere sahip olup olmadığını bilmiyoruz. Onun hayatıyla ilgili bilgilerimizin hemen tamamı şiirlerinden yapılan devşirmelerdir. Şiirlerinden elde edilen verilere göre de yukarıda niteliklere sahip bir tip karşımıza çıkmaktadır. Yaşadığı toplumun normlarıyla uyuşmayan böyle bir tipin teşekkülünü sağlayan unsur, içinde yaşanan toplum ve sosyal şartlardır. Her ne kadar Türk toplumunun normları ve değerleri böyle bir tipi kabul ve tasvip etmese de erotizm insanların her zaman ilgisini çekmiş olgulardan biridir.

Her ne kadar alenen ifade edilmese de halkımızın hazza düşkünlüğü bir gerçektir. Özellikle erkek çocuklarına küçüklükten itibaren küfür etmenin öğretilmesi, erkek meclislerinde anlatılan müstehcen hikâyeler Karacaoğlan'ın tabiri caizse kimyasını bozmuş duygularını, hislerini aleni olarak ifade etmeye itmiş olabilir. Adler'e göre karakter özellikleri doğuştan gelen güçlere ve maddelere karşılık gelmez, tersine belli bir davranış biçimini sürdürebilmek amacıyla (çok erken yaşta olsa da) edinilmişlerdir (2019: 140). Çocukluktaki yaşantılar, izlenimler ve tavırlar ruhsal yaşamın ilerdeki fenomenleriyle bağdaşmaktadır. Bir insanın çocukluktaki tutumunun gizli hedefi onun yetişkinlikteki tutumunun gizli hedefiyle aynıdır (2019: 17). Tüm bir ailenin, bir halkın veya bir ırkın ortak karakter özelliklerinin olmasının sebebi basitçe, kişinin başkalarını gözlemleyerek öğrenmesi ve kendi içinde başkalarını dinleyerek öğrenip benimsediği özellikler geliştirmesidir

(2019: 141). Bu bağlamda bireyin kendi kültürü içinde yaşadığını, kültürünse bireylerle yaşadığını anlamalıyız (Boas, 1998: 17). Kişi geleneklerin, kurumların ve düşünme tarzının belirli bir düzenlenimiyle denetlenen bir biçimde dünyayı görür. Doğduğu andan itibaren içine doğduğu gelenekler kişinin deneyim ve davranışlarını biçimlendirir (Benedict, 1998: 24-25).

Karacaoğlan'ın şiirlerinde gelin çok yönlü işlenmiş bir figürdür. Karacaoğlan gördüğü gelinlerin güzelliklerini ya övmüş ya onlarla birlikte olmak istemiş ya da atışma/deyişmeler vasıtasıyla onları dillendirmiştir. Kısaca söylemek gerekirse, Karacaoğlan gelinden bahsettiği şiirlerinin hemen tamamında bir yerde gelinin fiziksel güzelliklerini anlatmıştır. Ancak Karacaoğlan'ın şiirlerinde sözünü ettiği gelin, düğünlerdeki süslenmiş gelin değil, bir şekilde yolu Karacaoğlan'la kesişmiş, yeni evlenmiş, halkın içinde günlük hayatını yaşayan genç kadınlardan biridir. Her ne kadar gelinin güzelliklerini anlatmış olsa da şiirlerin muhtevasında gelinle kızın kıyaslandığı, gelinle kendisinin söyleştiği, gelinden çeşitli isteklerde bulunduğu, gelinle bizzat kendisinin ve kızın atıştığı, bazı şiirlerin herhangi bir dörtlüğünde ise gelinin güzelliği itibarıyla bir motif olarak kullanıldığı veya bir yönünün, bir tutumunun, davranışının vurgulandığı da görülür.

Gelinin bu denli işlenmesinin temel sebeplerinden biri, yukarıda çizmeye çalıştığımız resim çerçevesinde gelinin toplumdaki konumuyla da ilintilidir. Toplumun geline biçtiği konumun da Karacaoğlan'ın geline olan temayülünün de altında yatan en önemli sebep, kanaatimizce, gelinin güzelliğinin, saflığının, sadeliğinin, masumiyetinin, körpeliğinin, devletin, istikbalin, hayatın, yaşama sevincinin, mutluluğun simgesi; gelecekle ilgili bütün umutların, isteklerin, beklentilerin yegâne muhatabı olmasıdır. Fert ve toplum hayatına etkisine baktığımızda, gelin kadar fonksiyonel, gelin kadar toplum üzerinde etkisi olan ikinci bir kişi yoktur. Çünkü her gelin bir anne adayı veya annedir. Bu yüzden fert ve toplum gelinlerin avuçlarında ya büyür ya da küçülür ve zamanla yok olur.

Bazılarının aklına, “evin içinde bir nevi konuşmasına bile izin verilmeyen, bir yaşındaki kayınına abi, görüncesine abla demek zorunda olan, çoğu zaman ve yerde varlığı ile yokluğu bile belli olmayan birinin toplum üzerinde nasıl bu kadar etkisi oluyor?” diye bir soru gelebilir. Haksız da değillerdir. Ancak burada kastettiğimiz, yetki değil etkidir. Bir evin içinde çocuğu doğuran, onu besleyip büyüten, ilk eğitimi veren, evi çekip çeviren kadın olduğuna göre, bir evde doğal olarak ondan etkisi zaten olamaz. Bendenizin de içinde büyüdüğü ve genel kanaate göre Karacaoğlan'ın yaşamış olduğu konargöçer Yörük yaşamında kadın çok daha aktiftir. Yörük yaşamında, kadın sadece çadıra/evde değil, hayvanların üretiminden yerine göre ürünlerin pazarlanmasına kadar hayatın her sahnesinde aktiftir ve eşinin daima yanındadır.

Fert, aile ve toplum hayatındaki bu çok fonksiyonel yapısından olsa gerek ki gelin adayı, geçmişte, daha çocukluktan itibaren seçilir, beğenilir, çoğu zaman gelinlik, gelin kız, bizim kız, yavuklu, sözlü gibi çeşitli adlandırmalarla bir şekilde tescillenirdi. Bu bağlamda “Sütlü koyunu sürüden ayırmazlar.”, “Asalet huydan değil soydan olur.”, “Ekmek bezeden kız anadan.”, “Anasına bak kızını al, tozuna bak bezini al.”, “Anasının geçtiği yerden kızı da geçer.” gibi birçok atasözü bu tercihlerin parametresi olurdu.

Çalışmamızın evrenini oluşturan, Cunbur (2001) tarafından hazırlanan Karacaoğlan kitabında 506 şiir bulunmaktadır⁶. Bu şiirlerden 44 tanesinde gelin kelimesi geçmektedir. Yapısal açıdan baktığımızda 44 şiirin 26 tanesinde baştan sona tema olarak gelin işlenirken, kalan 18 şiirin en az bir dörtlüğünde gelinin herhangi bir özelliği dile getirilmiştir. 7, 66, 98 (gelin ile kızın atışması), 99 (gelin ile kızın atışması), 111, 122, 158, 174, 243, 257, 258, 274, 277, 288, 293, 340, 357, 374, 375, 419 (gelin ile kızın mukayesesi), 422 (gelin ile Karacaoğlan atışması), 424, 468, 469, 472, 495

⁶ Bu şiirlerin hepsi elbette bir Karacaoğlan'a ait değil, Karacaoğlanların şiirleridir. Ancak hangi şiirin hangi Karacaoğlan'a ait olduğuna/olabileceğine dair henüz bir tasnif yapılmadığı için “Büyük balık küçük balığı yutar.” hesabı, bütün şiirler Çukurovalı Karacaoğlan'a mal edilmektedir.

(gelin ile kızın mukayesesi) numaralı şiirlerde baştan sona gelin işlenirken, 6 (2), 53 (1), 73 (1), (tamamı) 74 (1) (tamamı), 116 (1) (gelini tasvir), 120 (2), 148 (2), 160 (1, 2, 4), 178 (2, 3), 181 (3), 189 (2), 192 (1), 205 (1), 259 (1) (gelini tasvir), 298 (4), 372 (1), 451 (5), 455 (8, 9) numaralı şiirlerde parantez içinde gösterilen dörtlüklerde gelin kelimesi bir şekilde kullanılmıştır. Yukarıda parantez içinde belirtildiği üzere 73, 74, 116 ve 259 numaralı şiirlerin sadece ilk dörtlüğünde gelin sözcüğü kullanılmakla birlikte, diğer dörtlüklerin tamamında gelinden bahsedilmektedir. 44 şiiri gelin temasını işleyişleri bakımından kendi içinde şöyle tasnif edebiliriz: 1. Gelinin güzelliklerinin ve özelliklerinin anlatıldığı şiirler, 2. Gelinin kızla kıyaslandığı ve kızla veya Karacaoğlan'la atıştığı şiirler, 3. Karacaoğlan'ın gelinlerden istekte bulunduğu şiirler, 4. Gelinle ilgili diğer şiirler.

1. Gelinin Güzelliklerinin ve Özelliklerinin Anlatıldığı Şiirler

Gelin muhtevalı şiir ve dörtlüklerden 7, 66, 111, 174, 243, 257, 258, 288, 340, 372, 375, 469 numaralı şiirler ve 73-1, 116-1, 148-2, 160-1, 2, 4 numaralı dörtlükler gelinin güzelliğini veya özelliklerini anlatan şiirlerdir⁷.

Bu şiirlerin bazılarında gelinin özelliklerini belirtip överken, bazılarında geline hitap ederek, bazılarında ise yaptığı eylemleri, gösterdiği tutum ve davranışları belirterek gelini anlatmaktadır. Öyle ki Karacaoğlan 111 ve 288 numaralı şiirlerin son dörtlüğünde “Güzeli öğmesi boynuma farzdır”, “Güzeli medh etmek boynuma farzdır.” diyerek gelinin güzelliğini övmeyi boynuna farz olarak görmektedir. Bu arada gelinleri överken, sık sık gelinlerin güzelliği karşısında kendinin düştüğü zor durumları da ifade etmektedir. Karacaoğlan gelinleri överken vurguladığı güzellik unsurları ve gelinlere ait öne çıkardığı özellikler beş duyuyla algılanabilecek hususlardır. Yani gelinlerin öne çıkarılan özellikleri ete kemiğe bürünen, elle tutulan gözle görülebilen unsurlardır. Bu durumun sebebi, Karacaoğlan'ın gelinlerinin ve güzellerinin muhayyel değil, günlük hayatta karşılaşılan gelinler olmasıdır.

Karacaoğlan baştan sona gelin temasını işlediği on iki şiirinde gelinin güzelliğini ve özelliklerini anlatmaktadır. Ancak Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelin, yukarıda belirtildiği üzere, yalnızca düğündeki gelin değil, aynı zamanda yeni evlenmiş, giyimine kuşamına, kılığına kıyafetine, oturup kalkmasına, konuşmasına, tutum ve davranışlarına özen gösteren, halkın içinde günlük hayatını yaşayan genç kadındır. Erdentuğ gelinle ilgili olarak, “Damadın ailesine kısa süre önce katılan, yeni bir aileye ayak uydurmaya çalışan, henüz çocuk sahibi olmayan kadın yeni gelindir. Türk geleneğinde yeni gelin özel bir muamele görür. Eskiinceye kadar yeni elbiselerini giyer. Bir veya iki hafta evden dışarı çıkmaz. Böylece yeni evinin kurallarını ve işleyişini öğrenir” (1977: 85-86) der. Bir başka tespitite ise kadın, yıllarca gelinlik yaptığı ailedeki statüsünden oğlunu evlendirdiği zaman kurtulmaktadır (İhtiyar Büyükbaz, 2019: 116).

Gelinin fiziksel özellikleriyle ilgili olarak, Önder (2018)'in, Arı (2016)'nın ve Özdemir (2017)'in Karacaoğlan'ın güzeli, Altun (2014) ve Çetindağ Süme (2014)'nin Karacaoğlan'ın sevgilisi için söylediklerinden farklı bir şey yoktur. Bu manada Karacaoğlan'ın gelini severken de kızı severken de güzeli severken de dilberi severken de kara/ala gözlüyü severken de aynı özelliklere sahip bayanları sevdiğini söyleyebiliriz. Çünkü Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelin, kız, ala gözlü, kara gözlü, güzel, dilber hepsi aynı niteliklere sahip sevgilidir. Kısacası Karacaoğlan gördüğü her genç kadını sevmektedir denebilir.

Arı'nın tespitlerine göre, Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelin, fiziki özelliklerine göre, hilal kaşlı, kiraz dudaklı, inci dişli, tatlı dilli olarak nitelenir ve salını salını yürür. Saçında saç bağı, gözlerinde sürme, ellerinde kına, yüzünde duvak, üzerinde mavi mor elbise, belinde ise şal kuşak vardır. Mizaç olarak ise nazlı ve hatundur (2016b: 139). Özdemir'in tespitlerine göre, “Karacaoğlan'ın güzeli kömür gözlü, sırma saçlı, ok kirpikli, ceylan bakışlı, ince sedef dişli, bal ve kiraz dudaklı, gül yüzlü, siyah zülflü, mor belikli, tülü maya yürüyüşlü, güvercin duruşlu, keklik sekişli, kumru sesli,

⁷ Ekler kısmında şiir metinleri burada yapılan tasnife göre verilmiştir. Şiirlerin tamamı oradan okunabilir.

kınalı parmaklı, kadife şalvarlı, şal kuşaklı, ala gözlü, gümüş halhallıdır (2017: 105). Özdemir'in güzelle ilgili tespitleri Arı'nın gelinle ilgili tespitlerinin hemen hemen aynısıdır.

Her şiir farklı bir geline yazılmış veya her şiirde farklı bir gelin anlatılmış olsa da yukarıda belirtildiği üzere gelinler benzer özelliklerle nitelendirilmiştir. Bu bağlamda, çalışmaya konu olan 26 şiir ve 18 dörtlükte gelinlerle ilgili olarak tespit ettiğimiz fiziksel özellikler şunlardır: Bin katarın içinde bir tülü maya gibi gösterişli, kara kaşlı, kara gözlü, gözleri sürmeli, beyaz/ay yüzlü, al Yusuf alması yanaklı, ağzı kutu gibi, inci dişli, bal dudaklı, bembeyaz döşlü, sıra sıra benli, turunc memeli, aynası elinde saçlarını tarayıp yağlayan, zülüfleri /perçemleri yüze dökülü, altın saç bağlı, halka halka zülüflü, selvi boylu, salınıp gezen, bazen şahin bazen keklik gibi yürüyen, ince belli, şal kuşaklı, allı morlu giyinen, ibrişim şal kuşanan, sırma cepken giyen, saçları belik belik, ak kollu/bilekli, göğsü düğmeli, meles gömlek giyen, üstüne/mavi beyaz giyen, allı parlak veya mavi şalvar giyen, başına altın çelenk takılı, kutnu zubun giymiş, ipek duvaklı, al giyimli, allı pullu başı olan, hilal kaşlı, saçları örselenmiş, altın düğmeli, başı tülbentle ve yağlıkla örtülü, dududu dilli, altın nalınlı, ayağı telli yemenili, atlas tumanlı, ak topuklu, kaşları yay, kirpiği keman, top zülüflü, gamzeli, yaşca küçüktür. Mizacı ise acımasız, kan dökücüdür; kılıçla, gürzle kan döker. Tatlı dilli, gayet nazlı, kimseye karşı konuşmaz, hatun, âşığın Lokman'ıdır.

Konargöçer hayatta kadın sosyal hayatın içinde olmak zorundadır. Aksi mümkün değildir. Bu durum gelin, kız veya yaşlı genç için fark etmez. Bu hayat içinde 3 yaşındaki çocuktan 80-100 yaşına kadar ayakta olan herkesin haline göre yapacağı bir iş vardır. Bu bağlamda konargöçer hayatın temsilcisi bir âşık olan Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelinlerin bazıları günlük hayatın içinde olan, yerine göre davar oğlak güden, suya giden, yunak yunan, yaylaya göçen genç kadınlardır.

Gelinin özelliklerinin ve güzelliklerinin anlatıldığı on iki şiiri tek tek tahlil etmek bu çalışmanın hacmini aşacağından, gelinin güzelliğinin anlatıldığı şiirlerin numaralarını ve örnek olması açısından bazı şiirlerin muhtevalarını kısaca özetleyeceğiz. Bu şiirler içinde belki en özeli 7 numaralı şiirdeki gelin övgüsüdür. Çünkü Karacaoğlan'ın bu şiirde bahsettiği gelin, sahip olduğu özelliklerle "bütün dünyada birdir." Bu gelin huyuyla, soyuyla, boyu posuyla o kadar güzel ki onun benzeri ne Anadolu ne Arabistan ne Kuzey Afrika ne de Asya'da velhasıl dünyada yoktur. Öyle ki iki bin gelin ve dört yüz kız ile tartılsa onlardan daha ağır gelir.

Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelinlerin birbirinden farklı olması kuvvetle muhtemeldir. Her ne kadar gelinlerin bazı özellikleri benzese de her şiirde anlatılan gelinin diğerlerinden farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin 7 numaralı şiirdeki gelin dünyada bir tane iken, 66 numaralı şiirde ayna karşısında taranan gelin, kendine bakmakta ve dünyayı yakacak güzelliktedir. 111 numaralı şiirdeki gelin ise kendine bakan güzel bir gelin olmakla birlikte dengini bulamamıştır. 174 numaralı şiirdeki gelini Allah öyle güzel yaratmış ki âşık ona nazar değmesinden korkar; hamaylılar takılmasını, tülü maya gibi salınıp gezmesini, kötülerle iş yapmamasını ve sevdiklerinin adını yazdığı deftere kendi adını da yazmasını ister. 243 numaralı şiirin ilk dörtlüğünde, gelinin gamze oklarıyla âşığı vurduğu, diğer dörtlüklerde ise gelinin giyim özellikleri ve güzelliği anlatılmıştır. Kısaca belirtmek gerekirse, diğer şiirlerde de Karacaoğlan gelinin güzelliklerini ve kendisini nasıl etkilediğini anlatmıştır.

Karacaoğlan'ın gelinle ilgili şiirlerinin muhtevalarına baktığınızda hepsi farklı bir geline yazılmış imajı vermekle birlikte, şiirlerin hepsini arka arkaya okuduğunuzda bir hikâye ve destan metni gibi kendi içinde bütünlüğe sahip olduğu da görülmektedir. Yukarıda her ne kadar bu şiirlerin farklı gelinlere yazılmış olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtsek de şiirlerin birbirini bütünleyen yapısından aynı gelinlere farklı zamanlarda yazılmış olabileceği de rahat bir şekilde iddia edilebilir. 7 numaralı şiirde gelinin dünyada bulunamaması, 66 numaralı şiirde gelinin dünyayı ataşa vermesi, 174 numaralı şiirde gelini dünyanın bütün malına vermemesi gibi, gelinin

hep dünyayla kıyaslanması, her şiirdeki gelinin giyim kuşamının farklı olması, birbirine benzer veya aynı dörtlüklerin bulunması bir bütünlüğü göstermektedir.

Şiirlerde dikkat çeken hususlardan biri de benzer dörtlüklerin olmasıdır. Örneğin 111 numaralı şiirin son dörtlüğü “Karac’oğlan der ki derdlerim azdır, / Güzeli öğmesi boynuma farzdır, / Kara kaş altında sürmeli gözdür, / Âşığın bahşişin vermeli gelin.” ile 288 numaralı şiirin son dörtlüğü “Der Karac’oğlan da bu, size arzdır. / Güzeli medh etmek boynuma farzdır. / Kara kaş altında sürmeli gözdür. / Âşığın bahşişin vermeli gelin.” neredeyse aynıdır. 111 numaralı şiirin üçüncü dörtlüğü ile 288 numaralı şiirin birinci dörtlüğünde, 243 numaralı şiirin ilk dörtlüğü ile 258 numaralı şiirin ikinci dörtlüğünde, 293 numaralı şiirin dördüncü dörtlüğü ile 340 numaralı şiirin dördüncü dörtlüğünde de aynı durum söz konusudur. Bu durum farklı kaynak kişilerden kaynaklanıyor olabileceği gibi, Karacaoğlan farklı gelinler için şiir söylerken benzer ifadeleri kullanmış da olabilir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi de gayet doğaldır.

Gelin şiirlerinin bir diğer özelliği de üslupta belli bir standardın olmamasıdır. Örneğin 111 numaralı şiirin birinci (Çeşit çeşit bağlamışsın başını / Uydurmuşsun zülfe hilâl kaşını...) ve ikinci dörtlüğünde (Ben seni severim ne heves ile, / Geçirttin ömrümü kara yas ile...) âşığın anlattığı da muhatabı da gelindir. Üçüncü dörtlüğün ilk üç mısraında ise anlatılan üçüncü tekil şahıs, muhatap sadece dördüncü mısra da gelindir. 243 numaralı şiirin birinci dörtlüğünde (*Nice bir karşımda salındın durdun / Gören yiğitlere şan şöhrat verdin...*) Karacaoğlan doğrudan geline seslenirken, diğer dörtlüklerde gelinin giyiminden evinden vs. üçüncü tekil şahıs olarak bahseder ve muhatap herkeştir.

2. Gelinin Kızla Kıyaslandığı ve Kızla veya Karacaoğlan’la Atıştığı Şiirler

Gelin muhtevalı şiir ve dörtlüklerden 98, 99, 374, 419, 422, 495 numaralı şiirler ve 451-5, 455-8, 9 numaralı dörtlükler gelinle kızın kıyaslandığı veya gelinin kız veya Karacaoğlan’la atıştığı şiirlerdir.

Karacaoğlan’ın şiirleri içinde hakkında şiir yazdığı güzellerle ilgili en çok dikkat çeken ve bilinenler bu tarz şiirlerdir. Bir başka deyişle Karacaoğlan denilince akla ilk gelen veya daha çok bilinen şiirler, Karacaoğlan’ın bir gelinle, kızla, güzelle vs birlikte olmak istediği, belden aşağı olmasa da nispeten müstehcen ifadeler bulunan erotik öğeler içeren şiirleridir. Bu tür şiirlerde Karacaoğlan birçok kişinin, “el ne der, ayıptır, günahtır” gibi sebeplerle bastırdığı, söylemeye cesaret edemediği duygu, düşünce ve hislerini açıkça ifade etmiştir. Bu tür şiirlerde insanlar biraz da kendilerini bulduklarından daha fazla dikkat çekmektedir. 495 numaralı şiir ise pınar başında hasbıhal eden gelin ve kız hakkında Karacaoğlan’ın gözlemlerini anlattığı bir şiirdir.

Karacaoğlan’ın şiirlerinde gelinin temel özelliği, dış görünüşüyle, fiziksel özellikleriyle, kılık kıyafetiyle, giyimiyle, kuşamıyla, tutum ve davranışlarıyla oldukça güzel ve alımlı olup onu gören herkesi etkilemesidir. Gelin, bulunduğu yerde cazibe merkezi olmakta, çevredekilerin dikkatlerini üzerine çekmektedir. Aynı zamanda güzelliğinin farkında olan gelin, bakışları üzerine çekmek için yeri geldiğinde güzelliğini kullanmaktadır.

Karacaoğlan şiirlerinde geline böyle bir rol biçerken, toplumun bir zaafından istifade ederek dinleyiciye bir oyun ediyor gibi. İnsan bilmediğini merak eder. Yabancı bir şey gördüğünde ister istemez ona doğru yönelir. Bu kişi, giyimi, kuşamı, tutum ve davranışıyla herkesten farklı bir gelin olursa gösterilen ilgi daha da artacaktır. Normal şartlarda gelinin toplum içindeki konumunu düşündüğümüzde, Karacaoğlan’ın malumu ilamdan başka bir şey yapmadığı görülmektedir. Bir gelin, giyinip kuşanması, süslenip püslenmiş olması hasebiyle doğal olarak güzel ve bulunduğu yerde çekim merkezidir. Bu bağlamda Karacaoğlan’ın gezip gördüğü yerlerde karşılaştığı genç, güzel kadınlara gelin olarak şiirler yazarak, milletin geline karşı olan ilgisi ve zaafından faydalandığını söyleyebiliriz.

Yukarıda belirtildiği üzere, toplumumuzda güzelin simgelerinden ve Karacaoğlan'ın hakkında şiir söylediği kişilerden biri de kızıdır. Bu bağlamda Karacaoğlan şiirlerinde işlediği veya hakkında şiir yazdığı “güzel, kız, gelin, ala gözlü, dilber” adlarıyla nitelediği kişiler için “Karacaoğlan'ın (şiirlerindeki) “sevgili tipleri” diyebiliriz. Bu tipler içinde gelin ve kız diğer üç tipin özelliklerini de ihtiva edebilirler. Bu durumdan olsa gerek ki Karacaoğlan gelin ve kız tiplerini farklı değerlendirmiş; bazı şiirlerinde gelinle kızı ya atıştırmış ya da kendisi mukayese etmiştir. Örneğin 98 ve 99 numaralı şiirlerde gelin ve kız karşılıklı olarak atıştırılmıştır. Bu şiirlerde gelin ve kız sahip oldukları nitelikleri sayarak birbirlerine üstün gelmeye çalışmaktadırlar. Son dörtlüklerde Karacaoğlan kendi fikrini söylemekte, ilk şiirde gelin ve kız için “biri güldür, biri gül menevşesi”, ikinci şiirde ise “gelin eyi kıza kötü diyemem” diyerek tatlıya bağlamaktadır. 374 ve 419 numaralı şiirlerde kız ile gelini Karacaoğlan'ın kendisi karşılaştırır. İki şiirin muhtevası hemen hemen birbirinin aynısıdır. Hatta şiirlerdeki üç dörtlük müşterek gibidir. Dörtlüklerde bir gelinin bir kızın üstün tarafını, bir güzelliğini söyleyen Karacaoğlan, şiirlerin sonunda, yine ikisi arasında bir tercihte bulun(a)maz ve ikisinin kapısında da kula benzediğini belirtir. Kendisinin alenen belirttiği üzere kızlar onun gönlünün çırası, gelinler Lokman'ıdır. Hal böyle olunca ne kızdan ne de gelinden geçebilmektedir.

Karacaoğlan'ın son dörtlüklerde işi tatlıya bağlaması, gelinle kızı bir tutması biraz da atışma/deyişme türünün özelliğinden kaynaklanmaktadır. Atışma/deyişmelerin son dörtlüklerinde âşıkların birbirlerinin gönlünü aldığı gibi, Karacaoğlan da şiirlerinin son dörtlüğünde, gelin ve kızların gönlünü almakta, birini diğerine tercih etmeyerek kimseyi gücendirmemektedir. 422 numaralı şiirde ise Karacaoğlan'ın kendisi gelinle atışır. Bu atışmanın muhtevası diğerleri gibi üstünlük değil, Karacaoğlan'ın suya giden bir gelinle olan muhaveresi/muaşaka talebine karşı gelinin cevabıdır.

3. Karacaoğlan'ın Gelinlerden İstekte Bulunduğu Şiirler

Gelin muhtevalı şiir ve dörtlüklerden 259, 274, 277, 357, 424 numaralı şiirler ve 6-2, 53-1, 74-1, 120-2, 178-3 numaralı dörtlükler Karacaoğlan'ın gelinden bazı isteklerde bulunduğu şiirlerdir.

422 numaralı şiirle ilgili olarak söylediklerimizi bu başlık altındaki tüm şiirler için de rahatlıkla söyleyebiliriz. Birçok kişinin bastırdığı, açıktan söyleyemediği nefsi, şehvi duygu ve hislerini Karacaoğlan çekinmeden söyleyebilmiştir. Karacaoğlan bu yönüyle şiirimizin ender karakterlerinden biridir. Karacaoğlan'ın şiirlerinde kullandığı erotik öğeler kendine özgüdür. Hayatın doğal akışı içinde doğal benzetmelerle ve içinden geldiği gibi yansıtır, insanda cinsel arzu uyandıran dişiliğin bütün görünüşleri, kıvrımları, yuvarlaklığı, bükümleri, dökümleri, gerginliği, parlaklığı, canlılığı, rengiyle, kokusuyla, sertliği - yumuşaklığıyla, domur domur ıslaklığıyla yansıtır (Arslan, 2017: 20).

Cinsellik hayatın bir parçasıdır. Müstehcenlik alenen olmasa da her devirde insanların ilgisini ve merakını celp etmiştir. Karacaoğlan bugün dahi fantastik kabul edilen bir kısım unsurları, şiirlerinde hayatın bir parçası ve insanın bir yanı olarak gayet sanatkârane bir üslupla ifade etmiş, masumane bir his gibi sırttırmadan dile getirmiştir.

259 numaralı şiirde, Karacaoğlan sabahtan bir geline uğramış, fakat gelin onu görmezden gelmiş, yüz vermemiştir. Kendisinin gelin için yanıp tutuştuğunu belirten Karacaoğlan, gelinin, onun için ne hale geldiğini ve Mecnun gibi Leyla'sını aradığını görmesini istemektedir. Kendisini kabul etmeyen gelini bir kötünün sarmasından korktuğunu, böyle bir şey olması durumunda utancından helak olacağını belirtir.

274 numaralı şiirde, Karacaoğlan yedi yıldır sevdiği gelinin kendisine yüz vermediğinden şikâyet etmekte, geline sevdasından içinde bulunduğu hali pür melalini anlatmakta, malını mülkünü yoluna dökmeye hazır olduğunu belirterek, gelinden eskisi gibi kendisiyle beraber olmasını ve “şu gelin şu yiğidin” dedikodularına kulak asmamasını istemektedir.

277 numaralı şiir, Karacaoğlan'ın şehvet kokan, nefsi duygularını çok açık ve alenen ifşa ettiği destan tarzı bir şiirdir. Karacaoğlan seherde yanına uğradığı gelinin kendini nasıl tahrir ettiğini anlattıktan sonra birlikte olmak isteğini belirtiyor. Aslında yaptığı işin yanlışlığını, doğru bir davranış olmadığını Karacaoğlan da bilmektedir. Buradaki bir başka şaşırtıcı durum, bu şiirde ve bazı başka şiirlerinde milli ve manevi değerlerimizin asla tasvip etmediği gayri meşru bir ilişki talebini "Allah/Yaradan aşkına" talep etmesidir. Bu durum Karacaoğlan'ın çaresizliğini, düştüğü durumu göstermesi bakımından manidar görünmektedir. Bu bağlamda gelinin tutumunu ve durumunu bize göstererek yansıtma yoluyla hatasını hafifletmeye çalıştığı söylenebilir. Akla gelen bir başka seçenek ise, her ne kadar hakkında anlatılan halk hikâyesinde eşinin ihanetine uğramış gösterilse (Şimşek, 2007: 46; Feymani, 2018: 20-24) de daha çok Orta Anadolu, Toroslar ve Güney Anadolu coğrafyasında gezen Karacaoğlan'ın, belki biraz zorlama olacak ama, eşiyile birlikte gezmiş ve bu şiirleri de eşine söylemiş olabileceğidir.

357 numaralı şiirde, Karacaoğlan kendisine yüz vermeyen gelinden şikâyet etmekte, kadir kıymet bilmez olduğunu belirterek küskün olup olmadığını sormaktadır. 424 numaralı şiirde ise sabahdan kalkıp bakınca ceren gibi güzel bir gelin gördüğünü belirtmekte, bu gelinin güzelliğini saymakta, geline süslenmemesini, ortalıkta görünmemesini aksi takdirde nazar degeceğini, bayram günü yanına geleceğini ümit ettiğini söylemekte, şiirin sonunda ise halini hatırını sormasını ve onu terk etmemesini istemektedir.

Çocukluğundan beri kendisine öğretilen davranışlar ve yüklenen beklentiler düşünüldüğünde Karacaoğlan'ın gelinin rolünü yerine getirdiği söylenebilir. Zira kadın olarak doğmak baştan beğenilmek ve takdir edilmek üzere şekillenmek ve şekillendirilmek demektir. Bu algı kadını görsel bir nesneye dönüştürmektedir. Kız görmeye/bakmaya gitmek, çeyiz görmeye gitmek, gelin görmeye gitmek başta olmak üzere evlilikle ilgili bazı gelenekler bunun açık göstergeleridir. Kadın çocukluğundan beri kendisine biçilen rol ve öğretilen davranışlar neticesinde kendisini bir nesneye -özellikle görsel bir nesneye-, seyirlik bir şeye dönüştürmektedir (Çelik, 2018: 193).

Çelik'in Berger vd. aktardığına göre, kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Kadınların toplumsal kişilikleri, böylesine sınırlı, böylesine koşullandırılmış bir yerde yaşayabilme ustalıklarından dolayı gelişmiştir. Ne var ki bu, kadının öz varlığının ikiye bölünmesi pahasına olmuştur. Kadın hiç durmadan kendisini seyretmek zorundadır. Hemen hemen her zaman kendi imgesiyle birlikte dolaşır. Bir odada yürürken ya da babasının ölüsünün başucunda ağlarken bile ister istemez kendisini yürürken ya da ağlarken görür. Çocukluğunun ilk yıllarından başlayarak hep kendi kendisini gözlemesi, bunun gerekli olduğu öğretilmiştir ona. Böylece kadın içindeki gözleyen ve gözlenen kişilikleri, kadın olarak onun kimliğini oluşturan ama birbirinden ayrı iki öge olarak görmeğe başlar (2018: 192).

Karacaoğlan şiirlerinde söylediği kadar gelinle, kızla, dilberle, güzelle bir araya gelmiş, muşaka etmiş, bu denli laubali olabilmemiş midir? Bugün olduğu gibi, Karacaoğlan'ın yaşadığı dönemin toplumsal değerlerine göre bu sorunun cevabının evet olması mümkün değildir. Çünkü bizim derimizin en ince yeri, yani dini ve dünyevi manada toplumsal olarak en hassas olduğumuz meselelerden biri namus meselesidir. Bu konunun hiçbir mazereti olamaz, en su götürmez konudur. O halde şiirlerinde bu denli uç ifadeleri kullanmasını nasıl ifade edebiliriz. Eskiden bazı yerde martavalcı, bazı yerde mavrıcı, bazı yerde kasafancı denilen tipler vardı. Bu tiplerin marifeti, bir şeyi oldukça mübalağalı anlatmak veya olmamış bir şeyi olmuş gibi anlatarak toplumu eğlendirmektir. Yakın zamanlarda bu türün âşık şiirindeki daha mübalağalı örneklerine yalanlama denilmektedir. Karacaoğlan'ın şiirleri de bu çerçevede değerlendirilebilir. Ayrıca, arz talep dengesi, müstehcenliğe karşı her zaman olan ilgi ve herkesin söylediğinden farklı bir şeyler söyleme gibi öncüller Karacaoğlan'ı bu tür şiirler yazmaya sevk etmiş olabilir.

4. Gelinle İlgili Diğer Şiirler

122, 158, 468 numaralı şiirler⁸ ve 181-3, 189-2, 192-1, 205-1, 298-4, 372-1 numaralı dörtlükler gelinle ilgili diğer şiirlerdir. Bu şiirler arasında bir konu ve muhteva bütünlüğü olmadığı için, “gelinle ilgili diğer şiirler” şeklinde tasnif edildi.

122 numaralı şiir, Karacaoğlan'ın sevdiği gelinin yaşamından bahsetmektedir. Bu şiirde Karacaoğlan, deniz kenarından göçünü toplayarak yayla yoluna çıkmış bir gelinin hem güzelliğini, kılık kıyafetini hem de “çağlar gider, öter gider” şeklinde tasvir ederek yoldaki neşeli ruh halini yansıtmaktadır.

158 numaralı şiir, Karacaoğlan'ın gelinden bir nevi muradını aldığı şiirdir. Dostun bahçesinde gezerken, kendini görünce ağlayan Karacaoğlan'ı susturmak için gelin her şeyi yapar: Boynuna sarılır, yalvarır daha da durmayınca ağzına taze bir şeftali (memesini) verir. Diğer dörtlüklerden anlaşıldığına göre bu durum sonra da devam eder. Karacaoğlan, gelinin anası atası duymadan sarılma isteğini belirtince, gelin tenhada yine şeftali verir.

Karacaoğlan'ın, gelin, kız ve diğer güzellere karşı olan hislerinde zaman zaman kendini sorguladığı ve eleştirdiği de görülür. Bir şiirinde “*Karacaoğlan der ki fani dünyadan /Korkmaz mısın haram ile zinadan?(59-4)*” diye sorarken, bir başka şiirinde “*Karacaoğlan ben korkarım haramdan /Ayrı düştüm yurddan harab hanemden (63-4)*” diyerek bir nevi cevap vermektedir.

Karacaoğlan nefsi heva ve heveslerini dile getirdiği şiirlerle, yukarıdaki mısralar arasında bir çelişki, dolayısıyla ruhsal bir çatışma yaşadığı açıkça görülmektedir. Bu durum bir insan için aslında çok da yadırganacak bir şey değildir. Çünkü hayatın kendisi baştan sona zaten böyle bir ikili yapı ve çatışma üzerine kurulmuştur.

468 numaralı şiirde Karacaoğlan diğer şiirlerinde yapmadığı bir iş yapar. Kocasını gurbette olan gelin kendisine yüz vermez ve beraber olmaz. Bunun üzerine Karacaoğlan, ahdinin gelinde kalmaması için çok ağır bir beddua şiiri söyler. Gelinin dert çeke çeke ölememesi, kocasının gurbetten gelmemesi, kötü haberler alması, sıtmalara tutulması, acı acı kırk yıl ağrı çekmesi ve kendisine yaptığı aklına geldikçe daha derdim az diyerek yanması için beddua eder. Son dörtlükte “acep değer mola” diyerek kavuşma umudu taşısa da şiiri bedduayla bitirir.

Karacaoğlan'ın gelinle ilgili şiirlerini genel manada değerlendirdiğimizde, ilk ve ikinci gruptaki şiirlerde gelinin güzellikleri, üçüncü gruptakilerde Karacaoğlan'ın gelinden istekleri, diğerlerinde gelinin yaşamı, Karacaoğlan'ın gelinden muradını alması, kendine yüz vermeyen geline Karacaoğlan'ın bedduası anlatılmaktadır. Birinci ve ikinci gruptaki şiirlerde, bir yerde gelinin, gelin oluncaya kadar kendisine öğretilmiş davranışları sergilediği veya kendisine biçilen rolü oynadığı; üçüncü gruptaki şiirlerde ise bir erkek olarak Karacaoğlan'ın belki de yettiği ortamda, bir geline, yetişkin bir bayana nasıl bakması gerektiği veya yetişkin bir kadından ne gibi beklentileri olması gerektiğine dair kendine öğretilenleri istediği söylenebilir. Dördüncü grupta yer alan şiirlerinde ise gelin Karacaoğlan'ın isteğini yerine getirdiyse iyi, değilse kendisine beddua edilmektedir.

Ekler kısmında şiirlerde ve dörtlüklerde görüldüğü üzere Karacaoğlan, geline ve bu bağlamda şiirlerinin tamamını düşündüğümüzde güzellere karşı şehvetin doruklarında yaşayan bir kişiliğe sahip görünmektedir. Ancak aynı zamanda “*Bir kötü gönlüm var güzelden geçmez / Ne güzele doymaz gözüm var benim*” (35-4); *Duramaz dilberim nazlımı arar / Dilimi tutup da duramıyorum.* (38-2) mısralarında ifade ettiği gibi birçok şiirinde, bu doyumsuzluğunu kendisi de alenen eleştirmekte ve tutumundan şikayetçidir. Freud'un psikanalitik kuramına göre, bu durumu id ve

⁸ 122 numaralı şiir Gelinin güzelliklerinin anlatıldığı şiirler, 158 ve 468 numaralı şiirler de Karacaoğlan'ın gelinlerden istekte bulunduğu şiirler içinde de değerlendirilebilir. Konuları bakımından diğer şiirlerden farklı oldukları için burada değerlendirilmislerdir.

süper ego arasındaki çatışma olarak yorumlayabiliriz. Bu tür şiirlerin en tipiği Cunbur kitabında 478⁹ numaralı şiirdir. Bu şiirde insan nefsinin/egosunun isteklerinin sonunun gelmeyeceği, egonun tatminsizliği veciz biçimde özetlenmiş; Karacaoğlan baştan sona id'esi ve süper ego'su arasındaki çatışmayı bir nevi yansıtmıştır. Sezen Aksu'nun sözlerini Aysel Gürel'in yazmış olduğu Hadi Bakalım şarkısında *"Bir yanımız her duruma müsait / Ne kadar uyarsa o kadar ister"* şeklinde belirtildiği üzere insanın isteklerinin ve hırsının sonu yoktur. Karacaoğlan, *"Döne döne teneşirin üstünde / Yunmayınca gönül yardan ayrılmaz (6-3); "Ak göğsün üstünde çakır diken / Bitmeyince gönül yardan ayrılmaz" (6-4)* mısralarında, özetle söylemek gerekirse ölmeyince gönlün yardan ayrılmayacağını belirtir. Gönül ayaklı aşağıdaki 478 numaralı şiirde gönlün durumunu harikulade işlemiş ve *"Ben senin derdini çekemem gönül"* diyerek, mağlubiyeti ve gönlünün istekleri karşısındaki aciziyetini kabul etmiştir. Bu durum sadece Karacaoğlan için değil, bütün insanlar için aynıdır.

Karacaoğlan dünyaya güzel sevmek için gelmiş gibidir. Bu meyanda güzel sevmeyeni ağır bir dille tenkit eder ve *"On beşinde bir güzeli sevmeyen / Bu dünyaya hayvan gelir bön gider" (37-1)* diyerek, güzel sevmeyi, insan olmanın gereği olarak görür. O gelinlerden kızlardan kendisiyle birlikte olmalarını istemesinin altında yatan sebebin aslında onları yoklamak olduğunu belirtir. Hafif meşrep olanları sevmez. Birlikte olma teklifini kabul eden kıza *"Yokladım öteni, öten yoğ imiş / Kız, alamam seni hörü isen de" (39-7)* diyerek tutumunu tenkit eder. Karacaoğlan'ın gelinlere, güzellere olan ilgisi ve bu minvaldeki şiirleri yaşadığı dönemde de halk arasında gündem olmuş ve bundan da rahatsızlık duymuştur. *"Dinledim hep bizi söyleşir iller / Benim düşmediğim diller mi kaldı" (3-4); Sevdim ise ben yârimi kime ne / Nettim ola şu koğlaşan ile ben" (10-9)* mısralarında bu durumu açıkça görmekteyiz.

SONUÇ

Bir âşığın şiirlerinde gelinin bu kadar fazla işlenmesinin başlıca sebebinin, yaşanan toplumda geline bakıştan kaynaklandığı kanaatindeyiz. Netice itibarıyla belki bugünkü kadar ve günümüzdeki anlamıyla olmasa da geçmişte de âşığın bir dinleyici kitlesi vardı. Sanat her ne kadar her daim bir tüketim nesnesi olarak görülme de özellikle görsellik yönü ağır basan ve halk hayatının yansıması olarak tezahür eden sanatlarda, icracılar ve sanatkârlar halkın taleplerini dikkate almak zorundadırlar. Yazılı kültürden ziyade sözlü kültürün hâkim olduğu bir ortamda âşığın halk nezdinde kabul görmesi ve sanatını devam ettirebilmesinin önemli parametrelerinden biri hiç şüphesiz arz talep meselesidir. Son tahlilde halk geline ve gelin şiirlerine ilgi göstermemiş olsa Karacaoğlan şiirlerinde gelini bu denli işlemezd.

Karacaoğlan şiirlerinin halk hafızasında bugünlere kadar taşınması bu tür şiirlere bir ilginin olduğunu, halkın/tüketicinin bu tür şiir ve türküleri sevdiğini göstermektedir. Ancak Karacaoğlan'ın açmış olduğu bu yoldan aynı nitelikte çok sayıda şiirler yazan âşıkların olmaması da manidardır. Bu durum bir yerde kişisel ilgilerle toplumsal değerlerin çatışması olarak yorumlanabilir. Karacaoğlan'dan sonra gelen özellikle Çukurova bölgesindeki âşıkların hemen tamamı Karacaoğlan'dan etkilendiklerini ve onu usta olarak kabul ettiklerini belirtse de hiçbir âşık şiirlerinde Karacaoğlan kadar erotik öğeler ve ifadeler kullanmamaktadır. Bu durum söylenenle yapılan arasında tezat oluşturmaktadır. Aslında herkes iç dünyasında bir nebze de olsa Karacaoğlan'ın söylediklerini hissediyor ve yaşıyor. Ancak kimse toplumsal normlarla ters

⁹ *Deli gönül gezer gezer gelirsın / Arı gibi her çiçekten alırsın
Nerde güzel görsen orda kalırsın / Ben senin derdini çekemem gönül*

*Santur mu istersin saz mı istersin / Ördek mi istersin kaz mı istersin
Tomurcuk memeli kız mı istersin / Ben senin derdini çekemem gönül*

*Çıkıp yücelere bakmak istersin / Coşkun sular gibi akmak istersin
Her güzelle yatıp kalkmak istersin / Ben senin derdini çekemem gönül 478*

düşmeyi, halk nazarında, “Küpün içinde ne varsa dışına o sızar.” veya “Dervişin fikri neyse zikri odur.” atasözleri mucibince soru işareti oluşturmayı göze alamıyor; kısacası dinî ve toplumsal değerlerle teşekkül etmiş olan oto sansürü çiğneyemiyor, hislerini bastırarak kendi içinde yaşamayı tercih ediyor.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde gelin her ne kadar bir kısım yönleriyle öncelense ve öne çıkarılsa da günlük ve sosyal hayat içinde hanımlık, kadınlık ve dişilik fonksiyonu dışında çok da aktif bir görünümü yoktur. Hattı zatında toplumda kendine biçilen rol de aktif değil, pasif, edilgen bir roldür. Bu bağlamda toplumun geleneksel kültürel kodlarından beslenen Karacaoğlan'ın şiirlerindeki gelin imgesi bir yerde toplumun ürünü olarak bireylerin içinde ortaya çıkmaktadır.

Gelin, ailenin temel kurucu unsurudur. Tarihsel süreç içinde aile içindeki konumu ve rolü her ne kadar nispeten değişmiş olsa da kültürümüzde, ailenin korunmasında ve devamlılığının sağlanmasında toplumsal rol gelin sıfatını kazanmış kadına verilmiştir. Modernleşmeyle birlikte geniş ailelerin ve akraba gruplarının önemi azalmış ve artan bireysellik aile içerisindeki karşılıklı sorumluluk duygularını da etkilemiştir. Bu bağlamda, aile içindeki roller geleneksel ve modern anlayışların etkileşimleri ile güncellenmekle birlikte, temel ayrımlar geçerliliğini korumakta (Çelik, 2018: 188-189), kadın ailenin temel kurucu ve koruyucu dinamik unsuru hüviyetini korumaktadır.

Karacaoğlan'ın gelini ve genel manada güzeli, kızı, dilberi, ala gözlüyü vb. övdüğü, dile getirdiği şiirleri yanında, dinî nitelikli, içinde dinî unsurları dile getirdiği de birçok şiir vardır. Hatta şiirlerindeki dinî unsurların sayısı hiç de az değildir (Gökşen, 2019: 559-574). Her ne kadar toplumda nefsi arzuların bir kişi tarafından propagandası yapılır gibi dile getirilmesi hoş karşılanmasa da Karacaoğlan'ın şiirlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Ne kadar görmezden gelinse, örtülse ve dile getirilmese de her insanın beşerî ve ruhi olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Normal şartlarda makul yollardan karşılanmadığı takdirde, her iki yöne ait ihtiyaçlar da önce kişi de sonra toplumda bir kısım ruhsal ve sosyal rahatsızlıklara sebep olmaktadır. Karacaoğlan her iki yöne ait unsurları da şiirlerinde işleyerek, bir yerde insanın her iki yönünü de şiirlerinde göstermiştir.

Olayları değerlendirirken durduğunuz yer ve bakış açınız ve niyetiniz önemlidir. Bu şiirler ve Karacaoğlan için de durum aynıdır. Karacaoğlan'ı ve kadınları kötülemek niyetinde iseniz bu şiirlerden hareketle kelimenin en hafif anlamıyla Karacaoğlan'ı ve yaşadığı dönemdeki genç kadınları ahlak ve iffet yoksunu olarak değerlendirirsiniz. Ancak Karacaoğlan'ı ve kadınları övmek niyetinde ve olumlu bir bakış açısına sahipseniz, Karacaoğlan'ın kimseyi ayırt etmeden herkese karşı sevgi dolu ve bütün kadınların güzel olduğu şeklinde yorumlarsınız. Ayrıca burada bir hususu da belirtmekte fayda var: Karacaoğlan'ın şiirlerinin muhtevasıyla ilgili yapılan değerlendirmelerin çoğu bugünün değer yargılarına göre yapılmaktadır. Oysa geçmişte insanların çoğu cinselliği sözlü kültür öğeleri üzerinden öğreniyordu. Her ne kadar günümüzdeki halk anlatıları içinde birçok şey sansüre uğramış olsa da fıkralarda, türkülerde, atasözleri ve deyimlerde hâlâ çok sayıda müstehcen öge görmek mümkündür. En hafifinden bir örnek vermek gerekirse, ilkokul beşinci sınıfta birgün çiviyle odun yararken, babamın çiviye odunun budağına çakmamı istedikten sonra söylediği “Gelin dudaktan odun budaktan yarılr.” atasözü, filmlerde gördüğümüz öpüşme sahnelerinin işlevini bana öğretmişti. Bu bağlamda Karacaoğlan'ın şiirlerinde kullandığı erotik ifadelerin dönemine göre çok da afaki olmadığı kanaatindeyiz.

Şiirlerinde çizdiği gelin profilinden hareketle, Karacaoğlan'ın yaşadığı dönemdeki gelinleri -diğer şiirlerini de dikkate aldığımızda kadınları, güzelleri- irade bakımından çok zayıf karakterler olarak yansıttığı söylenebilir. Bu durum bir yerde erkek egemen bakış açısının tipik bir yansımasıdır.

Sonuçta gelin, Türk halk şiirinde en çok ve hususi biçimde Karacaoğlan tarafından işlenmiştir. Karacaoğlan şiirlerinde gelini farklı şekillerde işlemiş ve farklı amaçlar için dile getirmiştir. Bu bağlamda, toplumun bütün kesimleri tarafından ilgi gösterilen ve sevilen bir tipi, bir kimliği simgesel bir şekilde şiirlerinde işlemesi, halkın Karacaoğlan'ın şiirlerine, türkülerine ve sanatına olan ilgiyi de artırmıştır. Bugün Karacaoğlan'ın Türk edebiyatında ve Türk halkı arasında en çok bilinen âşık olmasında sanatının gücü kadar şiirlerinin muhtevası da etkili olmuştur. Bu meyanda Karacaoğlan'ın gelinler başta olmak üzere, kızlar, güzeller, dilberler, kara/ala gözlülerle ilgili söylemiş olduğu şiirleri, onun halk arasında daha çok sevilmesini ve şöhretinin daha geniş alanlara yayılmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2019). *İnsanı tanıma sanatı*. (L. Uslu, Çev.), İzmir: Cem Yayınevi.
- Alay, O. (2015). Türk saz şiirinde erkek şairlerin bakış açısıyla kadın, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), Aralık, 31-38. www.sosyalarastirmalar.com 05.05.2020
- Altun, I. (2007). Karacaoğlan'da şiirsel bir imge olarak giyim kuşam. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum: Sayı 35, 217-228.
- Arı, B. (2014). Karacaoğlan'ın güzeli. *Karacaoğlan Kitabı* (S. Koz, Haz.), İstanbul: Kitabevi, 277-314.
- Arı, B. (2016a). Karacaoğlan'da sevgilinin giyim kuşamı. *Bir Deste Karacaoğlan*, İskenderun: Color Ofset Matbaacılık, 47-61.
- Arı, B. (2016b). Karacaoğlan'ın güzeli. *Bir Deste Karacaoğlan*, İskenderun: Color Ofset Matbaacılık, 115-145.
- Arsalan, İ. (2017). Karacaoğlan'ın düşünce yapısı, ahlak anlayışı ve Karacaoğlan şiirlerinde erotik öğeler. turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_1/arslan.pdf 03.07.2017
- Atılgan, H. (2018). Bahçemizin gülü/Gönlümüzün bülbülü Karacaoğlan. *Karacaoğlan Araştırmaları I*. (H. Dulkadir, Haz.), Kayseri: Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 181-196.
- Ay, Ş. (2016). *Karacaoğlan karanlık kalbimin çırası kızlar*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi,
- Aydın, E. (2017). *Anne-oğul bağlanmasının gelin-kayınvalide ilişkisi ve evlilik doyumunu yordamadaki rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başgöz, İ. (1999). *Karacaoğlan*. C1. İstanbul?: Cumhuriyet.
- Benedict, R. (1998). *Kültür örüntüleri*, (M. Topal, Çev.), Ankara: Öteki Yayınevi.
- Boas, F. (1998). Sunuş, *Kültür örüntüleri*, (M. Topal, Çev.), Ankara: Öteki Yayınevi, 15-18.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygar Türkçesi sözlüğü*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cumbur, M. (2001). *Karacaoğlan şiirler*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. C.2. İstanbul: Ötüken.
- Çelik, N. (2018). *Kamusal alanda sosyal taklit: sosyal medyada yeni gelin evi imgesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çetindağ Süme, G. (2014). Karacaoğlan şiirlerinde sevgili tasviri. *Karacaoğlan kitabı* (S. Koz, Haz.), İstanbul: Kitabevi, 249-261.
- Erdentuğ, N. (1977). *Sosyal adet ve gelenekler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*, Ankara: Büro Yayınları.
- Ergun, M. (1997). Türk dünyası efsanelerinde değişme motifi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Feymanî (Taşkaya, O.). (2018). *Çukurova'da anlatılan âşık hikâyeleri*, (S. M. Taşkaya, Haz.), Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi.

- Göçmen, N. (2016). Gelincik. Önce vatan gazetesi. <https://www.oncevatan.com.tr/gelincik-makale,35788.html> 05.11.2019
- Gökşen, C. (2019). Karacaoğlan'ın şiirlerinde dinî ve tasavvufî unsurlar. *Prof. Dr. Ali Berat Alptekin armağanı*, Konya: Kömen Yayınları, 559-574.
- Gönen, S. (2011). *Batı Türklerinin manzum atasözleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- [https://www.pinterest.ph/pin/97882991879448971/?amp_client_id=CLIENT_ID\(\)&mweb_unauth_id=&from_amp_pin_page=true](https://www.pinterest.ph/pin/97882991879448971/?amp_client_id=CLIENT_ID()&mweb_unauth_id=&from_amp_pin_page=true) 07.05.2020
- <http://yumurtaliekmek.com/gelincik-ciceginin-anlami-ve-gelincik-ciceginin-hikayesi/> 05.11.2019
- İhtiyar Büyüktaş, T. (2019). *Türk halk kültüründe gelin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Karaer, M. N. (y.y.). *Karacaoğlan*. İstanbul?: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Meydan Larousse büyük lûgat ve ansiklopedisi* (1971). C. 5. İstanbul.
- Milli Kütüphane Başkanlığı (2001). *Türk atasözleri ve deyimleri I*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Nefes, N. (2014). *Karacaoğlan'ın şiirlerinde erotizm tene dokunmak*. Ankara: Bencekitap.
- Önder, M. (2018). Karacaoğlan'ın güzeli. *Karacaoğlan araştırmaları 1*. Kayseri: Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 545-551.
- Özdemir, A. (2017). *Karacaoğlan*. Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özkan, C. (2005). Gelin, (10 Haziran 2005), Kalan Müzik.
- Pala, İ. (2005). *Kitab-ı aşk*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2003). *101 Anadolu efsanesi*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Soysal, S. (2008). Gelinciğin sırrı. (6 Eylül 2008) <http://www.hurriyet.com.tr/gelincigin-sirri-983239205.11.2019>
- Şimşek, E. (2007). Karaca oğlan'a bağlı olarak anlatılan kısa hikâyeli türküler, *Millî Folklor*, S.76, 40-49.
- Şinasi, (2003). *Durûb-ı emsâl-i Osmaniye*, (S. Beyzadeoğlu, Haz.), İstanbul: MEB Yayınları.
- TDK, (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2013). *Makaleler I altayistik*, (E. Yılmaz-N. Demir, Haz.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurcan, F. Z. (2016). Karacaoğlan şiirlerinde gölge ve anne arketipinin yansımaları üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/15 Summer, p. 525-540
- DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9775>
- Useev, N. (2012). Köktürk harfli Yenisey yazıtlarındaki kadını bildiren kelimelerin anlamına göre eski Türklerde kadın imajı, *Dil Araştırmaları Dergisi*, S. 11, 57-66.

EKLER

1. Gelinin güzelliklerinin ve özelliklerinin anlatıldığı şiirler

7

Ağzı şeker, dili Nemin balıdır;
Ah ettikçe yüreğimi eridir,
Bin katar içinde bu bir tülüdür,
Urum'da ve Şam'da birdir bu gelin

Garip bülbül figan eder nâz ile,
Kılınç vurur, kanlar döker gürz ile;
İki bin gelin de dört yüz kız ile,
Tartılsa, çok ağır gelir bu gelin.

Ağam, kusur var mı şol kara kaşta?
Dostumun sevdası kaynıyor başta;
Tunus, Tırabulus, koca Maraş'ta,
Reyhan'ın içinde birdir bu gelin.

Hele bakın şu güzelin halına,
Çift memeler iz eylemiş koynuna;
Varın, bakın Gürcistan'ın iline;
Acem, Buhâra'da birdir bu gelin.

Karac'oğlan der de yârim salınır,
Ciğerciğim bölük bölük bölünür,
Akıbet (te) bu derd beni öldürür,
Bütün bu dünyada birdir bu gelin.

66

Aynasın almış da başını bağlar,
Günde üç kere zülfünü yağlar,
Cihanlar elinden bütün zar ağlar,
Cihanı ataşa yakar bu gelin.

Bir güzel gördüm de şalvarı parlar,
Düşmemiş eşine menendin arar.
Seni gören yiğit sararır, solar;
Göreni ataşa yakar bu gelin.

Karacaoğlan der ki gönül yorulur,
Yâr sevdası bu başıma derilir.
Aklım yetti, kimse kalmaz kırılır;
Dünyayı ataşa yakar bu gelin.

111

Çeşit çeşit bağlamışsın başını,
Uydurmuşsun zülfe hilâl kaşını.
Korkarım ki bulmamışsın eşini,
Zülfü gerdanına burmalı gelin.

Ben seni severim ne heves ile,
Geçirttin ömrümü kara yas ile,
Bir çift çorab ile, yırtık mest ile
Bastığım yerlere sormalı gelin.

Sıdk ile baktım da güzelin genci,
Ağzının içinde dişleri inci,
Al Yusuf alması, Aydın turuncu;
Güzelin kıymatın bilmeli gelin.

Karac'oğlan der ki derdlerim azdır,
Güzeli öğmesi boynuma farzdır,
Kara kaş altında sürmeli gözdür,
Âşığın bahşişin vermeli gelin.

174

Hele bakın şu güzelin halına
Benim olsa vermem dünya malına
Doyup usanmadım tatlı diline
Daha bu güzellik sana az gelin

Eğnine giyinmiş alınan moru
Gören yiğitler de çekiyor zarı
Mevlam hub yaratmış şöyle bir yâri
Korkarım ki sana değer göz gelin

Sen asla kötüyle eyleme pazar
Hamaylılar takın değmesin nazar
Ağca ceran gibi çölde ne gezer
Tülü maya gibi sallan gez gelin

Karac'oğlan der ki düşkün gezersin
Hey kız çok sallanma bağrım ezersin
Her sevdiğin sen deftere yazarsın
Beni sev de defterine yaz gelin

243

Nice bir karşımda salındın durdun
Gören yiğitlere şan şöhrat verdin
Attın zalım okun da yürekten vurdun
Ezelden yüreğim yaralı gelin

Evlerinin önü keskin dereli
Soramam gelin aslın nereli
Uydurmuş gazı'yı perçem sıralı
Zülfü yüzünde turalı gelin

Şahana yutturdum leb leb şekeri
Yaktı beni şu gelinin lebleri
Atlas çuhaynan da kantar evleri
Meles gömlek geymiş Holalı gelin

Kulucuna atmış ebrim belikler
Ak kolların sıkılmış altun ilikler
Kahrını çekemez şöyle yiğitler
Gerdanda benleri sıralı gelin

Karac'oğlan der ki hay bir hay oldu
Hacımdan gördüm de aklım zay oldu
Hacıman ilinden bir gelin geldi
Kendi Hacıman'da köleli gelin.

257

Sabahtan uğradım ben bir geline
Bal bulaşmış dudağına diline
Kavil koyducağım kavil yerine
Sallanıp, fırlanıp gezmen mi gelin.

Kulunu da kötü etme bu pazar
Tak hamaylını da değmesin nazar
Ablak şahan gibi çalkanır gezer
Keklik kapar gibi sallan, gez gelin

Sırtına geyinmiş al ile moru
Seni seven yiğit neylesin malı
Geyinmiş kuşanmış ibrişim şalı
İnce belli şal kuşaklı bir gelin

Karac'oğlan züğürt düşmüş geziyor
Gören âşıkların bağrın eziyor
Herkes sevdiğin deftere yazıyor
Sen de beni defterine yaz gelin.

258

Sabahtan uğradım ben bir geline,
Dedim: Aslın, faslın nereli gelin?
Dedim: Şu Leyla'nın ismin bileyim.
Dediler, bu köylü, buralı gelin.

Bire kız, karşımda sallandın, durdun.
Gören yiğitlere şan, şöhret verdin.
Attın gamzen okun, sinemi urdun,
Gamz'okun sineme vuralı gelin.

Ebrusun çekemez gören âşıklar
Sırma cepken ak kolları ilikler,
İbrim ibrim olmuş sırma bölükler,
İbrişim bölüğün turalı gelin.

Karac'oğlan der ki Hay'dan hay olur.
Seni görenlerin aklı zay olur.
Sanma yine bu yaralar sağ olur.
Gamz'okun sineme vuralı gelin.

288

Sıdk ile baktım da güzelin genci,
Ağzının içinde dişleri inci.
Al Yusuf ayvası, Aydın turuncu
Göğsü koşar gelir düğmeli gelin.

Utanma perdeyi kaldır aradan,
Kusursuz yaratmış seni Yaradan.
Kaşın, gözün görünmüyor karadan;
Kaşları, gözleri sürmeli gelin.

Harâmî olmuş da yola inmişsin,
Öldürmüş, âşığı kana girmişsin;
Geyinmiş, kuşanmış güzel olmuşsun;
Güzellik kıymatın bilmeli gelin.

Der Karac'oğlan da bu, size arzdır.
Güzeli medh etmek boynuma farzdır.
Kara kaş altında sürmeli gözdür.
Âşığın bahşişin vermeli gelin.

293

Şu bizim ellerin Al'capınarı
Eğildi suyundan içti bir gelin
Elini yüzünü yudu oturdu
Aradan perdeyi açtı bir gelin

Allıdır şalvarının tor yolları
Gayet ince düşmüş güzel belleri
Halka halka olmuş zülfün telleri
Tel tel edip ak yüzüne kor gelin

O geline dedim güzeller ağ
Senin için dolandım karlı dağ
Alayım da sana altun saç bağı
Torla topla ince bele sar gelin

Karac'oğlan öğer yine de öğer
Altun saç bağları topuğa değer
Ay ile bahsetmiş gün ile doğar
Cenneti alanın nuru bir gelin"

340

Yücesine çıktım seyran eyledim,
Güzeller içinde gördüm bir gelin.
Nesin meth edeyim böyle dilberin,
Başı ibrim ibrim telli bir gelin.

Altıma serdi de ipekten halı
Önüme koydular kaymağı balı.
Seni gören yiğit n'eylesin malı?
Edebli, erkânlı, yollu bir gelin.

Hocasına verdim dersini okur.
Bahçasına vardım bülbüller şakır.
İbrişim almış da halılar dokur
Şal kuşaklı, ince belli bir gelin.

Öğer Karac'oğlan sevdiğin öğer.
Altun saç bağı da topuğun döğer.
Ay inen bahsetmiş, gün ilen doğar.
Cennet-i âlâ da nurlu bir gelin.

372

Boyunu uzatmış selviye dönmüş
Cennet-i alanın gülü bu gelin
Söyledikçe şeker akar dilinden
Korkarım ki sana göz değer gelin

Altına al geymiş üstüne mavi
Ben seni gördükçe olurum deli
Ne güzel yaratmış Yaradan seni
Korkarım ki sana göz değer gelin

Bakın hele şu salınan geline
Benim olsa vermem dünya malına
Doyup usanmadım tatlı diline
Korkarım ki sana göz değer gelin

Karac'oğlan der ki ahdine bütün
Vermeli malı da almalı satın
Gayetle nazlıdır, kendisi hatun
Korkarım ki sana göz değer gelin

375

Arap atım koşar koşar
Seni seven binler yaşar
Gün vurdukça şavkın düşer
Açıldıkça düşün gelin

Kaşın kara gözün kara
Benlerin var sıra sıra
Her bakışın yüz bin lira
Gel vereyim peşin gelin

Uçup koluna konduğum
İçip badesin kandığım
Tam üç günlük ay sandığım
Vardır kara kaşın gelin

Karac'oğlan der zatiye
Ağzın benzettim kutuya
Güzeller düşmüş kötüye
Uygun değil eşin gelin

469

Beyaz geymiş üste alta da mavi
Yavru kanatlanmış uçmanın çağı
Ancak şahân alır böyle bir avı
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

Kutnu zubun geyme dedim geydin mi
El sözüne uyma dedim uydun mu
Seni bana vermediler duydun mu
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

Almayı dalından almalı değil
Çirkini güzele vermeli değil
Yavru küçük diye dövmeli değil
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

Karac'oğlan der ki nettim neyledim
Sineni sineme de bend eyledim
Aramız ıraktı seni unuttum
Sürmeli gelinin derd'aldı beni

73-1

Başı al valalı küçücük gelin
Seherde açılan güle dönmüşsün
Başına takmışsın altun çelengi,
Turnadan alınan tele dönmüşsün"¹⁰

¹⁰ Diğer dörtlükler gelin geçmiyor, ancak âşık gelinle konuşuyor.

116-1

Çıktım yücesine seyran ederken
Engininden abaz abaz il gider
Şol giden illerde gördüm bir gelin
Kadir Mevlam daha neler halk ider¹¹

148-2

Bitişin çiğdemler gelişin yazlar
Göllere dökülür ördekler kazlar
Ak saya geyinmiş gelinler kızlar
Ay yüze dökülen teller öğünsün

160-1,2,4

Gelin der ki ben yaylaya göçeyim
Pınarlardan soğuk sular içeyim

Yâre karşı ak göğsümü açayım
Aç göğsünü, yar gayrı sen açındı

Gelinin yüzünde ipek duvaklar
Hani adadığın bunca adaklar
Sultani kiraza benzer dudaklar
Kirazlar da yetişmiş devşirindi

...
İnip gider şu bahçanın düzüne
Halka halka sürme çekmiş gözüne
Gelin oldum deyi bakmaz yüzüme
Yüzünü bari tenhada açındı”

...

2. Gelinin kızla kıyaslandığı ve kızla veya Karacaoğlan'la atıştığı şiirler**98**

Bir kız ile bir gelinin ahdi var.
Gelin der ki giydiğimiz al olur.
Ala göze siyah sürme çekince,
Gören âşık dîvân'olur, lâl olur.

Kız der ki ben sözümü tuttururum,
Bağ u bahçama timar ettiririm;
Ergenlere mal, menâl sattırırım;
Beni gören başka başka hal olur.

Gelin der ki benim yüce başım var,
Yüce baş altında hilal kaşım var;
Ey kız, senin bir gecelik işin var,
İkincisi kervan aşar, yol olur.

Kız der ki Sarı yıldız doğma mı?
Doğup doğup orta yere gelme mi?
Bir gecem de bin gecene değme mi?
Bozulmuş bahçada nasıl gül olur?

Karac'oğlan der ki dağlar meşesi,
İki güzel birbirine düşesi,
Biri güldür, biri gül menevşesi,
Karac'oğlan ikinize kul olur.

99

Bir kız ile bir gelinin bahsi var.
İkisinin cüdâ düşmüş arası.

Kadir Mevlam hûb yaratmış onları,
Hilâl hilâl kaşlarının arası.

Kız der ki al çiçeğin moruyum,
Yiğitlerin bedestende nuruyum,
El değmedik bir danecik arıyım,
Peteklerim mühürlüdür bal ile.

Gelin der ki yaylaları yaylarsın,
Çıkar yükseklere seyran eylersin.
Kuzum gelin¹², niçin yalan söylersin?
El değmemiş arıda bal olur mu?

Almanın eyisi yüke tutarlar.
Çürük çarığın yabana atarlar.
Kız ile gelini bir mi tutarlar?
Yorma gelin, yorma, oğlan benimdir.

Gelin der ki kalk, gidelim pazara.
Uğradalım usul boyu nazara.
Beş, on türlü meyva gelir pazara.
Yetkini m'alırlar, yoksa hamı mı?

Kız der ki Sarı yıldız doğma mı?
Doğup doğup orta yere gelme mi?
Bir gecem de bin gecene değme mi?
Yorma gelin, yorma, oğlan benimdir.

¹¹ Diğer dördlükler gelin geçmiyor, ancak âşık gelinle konuşuyor.

¹² Bir hata var. Gelin kendi kendini yalanla itham ediyor.

Gelin der ki allı, pullu başım var.
Ak alın altında hilâl kaşım var.
Hey kız, senin bir gecelik işin var.
İkincisi, sen de bana dönersin.

Karac' oğlan ben bu düşü yoramam,
Amel defterimi tutup düremem.
Gelin eyi, kıza kötü diyemem,
İkiniz de benimsiniz sevdiğim.

374

Annaçta bir güzel(gelin) gördüm
Perdelenmiş aya benzer
Yanında bir kız oturmuş
Destelenmiş güle benzer

Gelinin beliğin saydım
Kızın memesinden emdim
Soyunup koynuna girdim
Zemheride güne benzer

Gelinin beliği deste
Kız eyledi beni hasta
Gelin şeker şerbet tasta
Kız süzülmüş bala benzer

Gelin der ki aktır yüzüm
Hiç menendi yoktur kızın
Karac' oğlan ikinizin
Kapusunda kula benzer

419

Sabahtan uğradım kıza,
Boyu selvi dala benzer.
Yanında bir gelin vardı,
Al yanağı bala benzer.

Gelin hörülerden hörü;
Kızsa, meleklerden biri.
Gelin, al çimenli koru;
Kız, domurcuk güle benzer.

Kız, görmemiş daha gerdek;
Gelin, yeşil başlı ördek.
Geziliyor elinde bardak,
Kız turnada tele benzer.

Gelin, güller için için;
Kız, gelinin bulur suçun.

Gelin, örselenmiş saçın!
Kızın saçı tele benzer.

Gelinin lebleri beste,
Kız eyledi beni hasta.
Gelin, şeker şerbet tasta;
Kız, petekte bala benzer.

Gelin, dedim, aktır yüzün;
Hiç menendi yoktur kızın.
Karac' oğlan, ikinizin
Kapınızda kula benzer.

422

Karacaoğlan:
Suya giden allı gelin,
Niçin böyle salınırsın?
Gelin, bir su ver içeyim;
Gelin, kimin gelinisin?

Kız:
Su değildir senin derdin.
Görmek ise, yeter, gördün.
Oğlan, burda çokça durdun;
Ağam gelir, döğülürsün.

Karacaoğlan:
Dögülürsem dögüleyim,
Sögülürsem söğüleyim.
Gelin, sana kul olayım;
Ölürüm, kanlım olursun.

Kız:
Yaylalara göçmedin mi?
Soğuk sular içmedin mi?
Güzel görüp geçmedin mi,
Beni görüp delirirsin?

Karacaoğlan:
Türlü yaylayı görünce,
Soğuk suları içince,
Kocayıp vaktin geçince,
Taşlar alır dögünürsün.

Kız:
Evlerinin önü solgan,
Ağamı görürsen korkan.
Telli perçemlisin oğlan,
Ne dedim ki darılırsın?

Karacaoğlan:
Karaca'oğlan sana vurgun,
Döşlerin alma'dan dolgun.
Sevindirdin beni bugün,
İnşallah Cennet görürsün.

495

Oturmuş pınara kız ile gelin,
Onlar birbirlerine arz eder halın.
Boğum boğum kınalanmış ak elin.
Gelin hiç söylemez, kız nazlı, güzel.

Tereviyi yuyup kodular taş.
Daha ne gelecek sağ olan başa?
Tülbent yağlık vurmuş şu hilâl kaşa.
Gelin hiç söylemez, kız nazlı, güzel.

Altun düğme dikmiş, kırmızı yüze,
Sürmeler çekmiş mest ala göze.
Âşığız biz, yalan yakışmaz bize.
Gelin hiç söylemez, kız nazlı, güzel.

Karaca'oğlan der de ya, benim halım;
Korkarım ki dilber deriyor gülün.
Gelin, doğru söyle Sinekli yolun.
Gelin hiç söylemez, kız nazlı, güzel.

451-5

Kolda götürürler şahanı bazı
Her dayım severler gelini kızı
Yiğidin ikrarı güzelin sözü
Taze yağı bala katmış gib'olur"

455-8, 9

On sekizde göçer göçü
Kız oğlana bulur suçu
Gelinin ibrişim saç
Kızın altun tele benzer

On dokuzda olur hasta
Zülüfleri deste deste
Gelin şeker şerbet tasta
Kız petekte bala benzer

3. Karacaoğlan'ın gelinlerden istekte bulunduğu şiirler

259

Sabahtan uğradım ben bir geline
Görse de görmezden gelir yar beni
Düştüm ataşına yandım tutuştum
Kara kaşlım ne haldayım gör beni

Oturmuş sevdiğim zülfünü tatar
Gönül Mecnun olmuş Leyla'yı arar
Korkarım sevdiğim bir kötü sarar
İşitirsem helak eder ar beni

Ala gözlüm senin neslini bilmem
Öyle her kötüye meylimi vermem
Merdoğlu merdim ben sözümden
dönmem
Çıktı sözüm yar yolunda bil beni

Karac'oğlan der ki ulular ulusu
Başına vurunmuş çelenk eğrisi
Sana derim nazlım sözün doğrusu
Ciddi sözüm, sar koynuna al beni

274

Sana dedim, allı gelin, has gelin;
Suya gider, sağ elinde tas gelin;

Yedi yıldır, ben sevdana düşeli;
Kerem eyle, şu sevdamı kes gelin.

Zalım aşk elinden içmişim ağı,
Senin için dolanırım bu dağı,
Alam belğine altun saç bağı,
Tak saçını, ince bele as gelin.

Ben seni severim, sen de seversen.
İnsan olman il sözüne uyarsan.
Çizme olam ayağına geyersen,
Ökçesin de çamurlara bas gelin.

Bir gül oldum zemheride açıldım.
Açıldım da kız, koynunda geçindim.
Kumaş oldum, terzilerde biçildim.
Geyin, sarıl, ak tahtaya bas gelin.

Karac'oğlan der ki nic'olır halım?
Yoluna dökülsün olanca malım.
Geyin kutnu kumaş, karşımda salın.
Ko desinler, şu yiğidin şu gelin.

277

Seherde uğradım ben bir geline,
Bal bulamış dudağına, diline.
İkrar verdiceğim kavil yerine,
Salını salını gelmen mi gelin?

Salını salını gelir bir gelin,
Bizim köye uğramaz mı hiç yolun?
Güzel olan bilir dostunun halın,
İnsafı kullardan olman mı gelin?

Yiğit olan yiğit dağda yaslanır.
Deli gönül böyle kalmaz, uslanır.
Yâr koynunda bir çift meme beslenir.
Birini yiğide vermen mi gelin?

Bülbül öter, gonca gülün aşkına.
İkrar koysak, dayanmıyon beş güne.
Seni, beni Yaradan'ın aşkına
Sinemi sinene sarman mı gelin?

Yürüdükçe, ak bilekler sallanır.
Söyledikçe, şirin diller ballanır.
Söylemen yiğide, belki gücenir.
Muhabbet halından bilmen mi gelin?

Karac'oğlan diyor odana varsak,
Eğlenip bir zaman orada kalsak.
El'aman! Deyip de çokça yalvarsak,
Ol zaman bir ikrar vermen mi gelin?

357

Yörü bire güzel yörü
Has bahçalar seyran yeri
Gelmez oldun dünden beri
Küskün müsün akça gelin

Kaşları siyah karadan
Seni halk etmiş Yaradan
Şimdi ne geçti aradan
Küskün müsün akça gelin

Selam verdim almaz oldun
Kadir kıymat bilmez oldun
Dünden beri gelmez oldun
Küskün müsün akça gelin

Yangın Karac'oğlan yangın
Yüksek değil gönlüm ingin
Gül yüzlerin döngün döngün
Küskün müsün akça gelin

424

Seherden kalktım baktım
Ceran inmiş düze gelin
Eridim su gibi aktım
Can dayanmaz söze gelin

Ala göze sürme çekme
Başını bir yana eğme
Sakın yücelere çıkma
Dokanırsın göze gelin

Hani görünmez elleri
Çok şirin söyler dilleri
Baktım koynunda gülleri
Açılmamış taze gelin

Hanı sevdiceğim hanı
Yine unuttun mu beni
Baş umudum bayram günü
Belki gelir bize gelin

Karac'oğlan yar görmeli
Halin hatırın sormalı
El kınalı göz sürmeli
Gidiyon mu geze gelin

178-3

Donataydım yeşil ile al ile
Besleyeydim şeker ile bal ile
Boğum boğum al kınalı el ile
Gelin olup bize gelesi kızlar"

120-2

Ayağına giymiş altından nalın
Gel dudu dillim, gel karşımda salın
Mevla'dan istedim bir taze gelin
İkbal geri döndü, kız ıras geldi.

53-1¹³

Annacımdan gelen küçücek gelin
Bir saat karşımda durabilin mi?
Şu dertli gönlümün lokmanı sensin
Kırıldı kanadım sarabilin mi?

74-1

Başı al valalı sürmeli gelin
Elinden bir bade doldur da yürü
Sen beni düşürdün mihnete derde
Gel ağlattın beni, güldür de yürü

¹³ 53 ve 74 numaralı şiirlerin diğer dörtlüklerinde gelin geçmemekle birlikte âşık gelinle söyleşmeye devam ediyor.

6-2

Ahdım kaldı şu gelinin ahdında
Diremedim güllerini vahdında
Karanlık gecede kolum altında
Yatmayınca gönül yardan ayrılmaz.

4. Gelinle ilgili diğer şiirler**122**

Deniz kenarında yerler hurmayı
Kılavuz katarlar telli turnayı
Ak göğsün üstünde yıldız düğmeyi
Çağlar gider, yaylasına bir gelin

Ayağına geymiş telli yemeni,
Kaldıralım aralıktan gümanı
Ak topuk üstüne atlas tumanı
Döker gider yaylasına bir gelin

Ataş yanmayınca tütün mü tüter
Ak göğsün üstünde uban mı biter
Vakit gelmeyince bülbül mü öter
Öter gider yaylasına bir gelin

Merdine de Karac'oglan merdine
Yaktı beni ataşına urduna
Annaçtaki karlı dağın ardına
Aşar gider yaylasına bir gelin

158

Gel de dostun bahçasında gezelim
Kimler karşısına geldi bir gelin
Aman gelin dedim ben de ağladım
Gözümün yaşını sildi bir gelin

Sarıldı boynuma ağlama deyi
Hotozumu devre bağlama deyi
Yalvardı yakardı inleme deyi
Taze bir şeftali verdi bir gelin

A kuzum yanağın derdlere derman
Kaşların yay olsun kirpiğin keman
Top zülüflerini sevdim bir zaman
Gamz'okun sinem urdu bir gelin

Gönül farımadı güzel sevmeden
Ak göğsü bendi de gümüş düğmeden
Sarılalım anan atan duymadan
Tenhada şeftali verdi bir gelin.

....

468

Benim ahdım ak geline kalmaya
Çeke çeke bu derd ile ölmeye
Gurbet ilden şu kocası gelmeye
Daha derdim az diyesin ak gelin

Yaz olanda ısıtmalar tutasın
Güz gelende terlenmeye yatasın
Acı acı kırk yıl ağrı çekesin
Daha derdim az diyesin ak gelin

Bacasın üstünde baykuşlar öte
Kapusun önünde çalılar bite
Ben de kargış vermem ocağın yana
Daha derdin az diyesin ak gelin

Karac'oglan der ki kaşın kaşıma
Aceb değer mola başın başıma
Gurbet ilde derd yapışa peşine
Daha derdim az diyesin ak gelin

181-3

Hele bakın şu sallanan geline
Benim olsa vermem dünya malına
Bir bülbül dadanmış dostun gülüne
Vurup derdl'olmadan vurmam
n'eyleyim

189-2

Aşağıdan gelen güçücek gelin
Kemere sığdırmış şu ince belin
Seni seven yiğit bekliyor yolun
Yolunu bekleyen yiğit öğünsün

192-1

İlgıt ılgıt esen seher yelleri
Sevdiğim dağların salında kaldı
Bir yanı lale de bir yanı sünbül
Gönül mürüvvetsiz gelinde kaldı

205-1

Kadir Mevlam budur senden dileğim
Oynat beni gelin inen kız ilen
Çıksam Binboğa'ya yayla yaylasam
İçsem sularını namlı buz ilen

298-4

Karac'oğlan der ki bakın geline
Ömrümün yarısı gitti talana
Sual eylen bizden evvel gelene
Kim var imiş biz burada yoğ iken

372-1

Annacımdan gelen gelin
Gelin bana gelip durur
Benim seni sevdiğimi
Cümle alem bilip durur